

Załącznik do
Uchwały Nr XXIX/327/09
Rady Powiatu we Włocławku
z dnia 29 grudnia 2009 roku

A map of the Włocławek county, showing its various gminas (municipalities) in shades of green and yellow. The map is centered on the page.

**POWIATOWY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
POWIATU WŁOCŁAWSKIEGO
NA LATA 2010-2013**

Włocławek 2009

S p i s t r e ś c i

1. Wprowadzenie.....	4
2. Uwarunkowania prawne opieki nad zabytkami	6
2.1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.)	6
2.2. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.)	8
2.3. Rozporządzenia regulujące kwestie opieki nad zabytkami	8
3. Opieka nad zabytkami w świetle dokumentów strategicznych.....	9
3.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2009-2012.....	9
3.2. Strategia Rozwoju Powiatu Włocławskiego na lata 2001-2015.....	11
3.3. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Włocławskiego na lata 2007-2013	12
4. Wykaz zabytków Powiatu Włocławskiego.....	15
4.1. Zabytki ruchome wpisane do rejestru wg stanu na dzień 24 lipca 2008 rok.....	15
4.2. Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie Powiatu Włocławskiego.....	19
5. Nieruchomości stanowiące własność Powiatu Włocławskiego podlegające ochronie konserwatorskiej.....	39
5.1. Wykaz nieruchomości stanowiących własność Powiatu Włocławskiego podlegających ochronie konserwatorskiej.....	39
5.2. Charakterystyka obiektów zabytkowych stanowiących własność Powiatu Włocławskiego.....	40
6. Promocja zabytków Powiatu Włocławskiego.....	45
7. Wnioski z analizy rozmieszczenia i zagrożenia zabytków oraz sposoby ich ochrony.....	47
8. Źródła finansowania zadań podjętych w zakresie opieki nad zabytkami.	48
8.1. Środki krajowe	48

8.2. Środki europejskie.....	49
9. Cele i zadania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2013.....	53

1. WPROWADZENIE

Powiat wrocławski obejmuje ziemie o bogatych tradycjach historycznych sięgających początków państwa polskiego. Z tym obszarem związani byli Władysław Łokietek, jako książę brzesko-kujawski oraz urodzony w Kowalu Kazimierz Wielki. Także inni władcy Polski niejednokrotnie gościli na Kujawach, m.in. uczestnicząc w odbywających się w Brześciu Kujawskim sejmach i sejmikach. Na terenie obecnego powiatu wrocławskiego rozwijało się budownictwo sakralne (kościóły, klasztory) oraz świeckie, związane z funkcjami administracyjnymi i obronnymi (zamki, ratusze miejskie, mury obronne). Powstawały również budowle i sprzęty o przeznaczeniu gospodarczym i technicznym. Tak bogata przeszłość pozostawiła po sobie liczne ślady w postaci zabytków, które wpływają w znaczący sposób na kształtowanie tożsamości historyczno-kulturowej mieszkańców powiatu, przyczyniając się tym samym do zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego.

W przeszłości wiele obiektów o wartości zabytkowej uległo zniszczeniu na skutek działań wojennych, celowej dewastacji czy braku należytej dbałości o ich stan. Tym bardziej należy otoczyć opieką zabytki, które przetrwały dziejowe zawirowania i stanowią świadectwo historii i kultury lokalnej, regionalnej i narodowej. Podkreślić trzeba, że troska o zabytki ma wymiar nie tylko naukowo-kulturalny, ale również gospodarczy. Zadbane, należycie oznakowane i wypromowane pomniki przeszłości przyciągają rzesze turystów. Turystyka jest jednym z najważniejszych sektorów współczesnej gospodarki i może przyczynić się znacząco do rozwoju lokalnej gospodarki oraz powstawania nowych miejsc pracy, co w regionie borykającym się z bezrobociem ma szczególne znaczenie. Aby wykorzystać w pełni potencjał stwarzany przez posiadane zabytki oraz walory przyrodnicze powiatu, potrzebna jest wieloletnia, kompleksowa strategia działania, którą uwzględniono Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Wrocławskiego na lata 2010-2013.

Podstawę do opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami stanowią zasoby dziedzictwa kulturowego wpisane do ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Pojęcie zabytku rozumiane jest zgodnie z ustawą jako *„nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową”* (art. 3 pkt. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Głównym celem niniejszego programu jest dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków oraz krajobrazu kulturowego powiatu poprzez określenie podstawowych warunków technicznych, organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach powiatu. Szczególny nacisk położono również na działania zwiększające atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz na wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

W programie przyjęto zadania, które ustawodawca nakłada na powiat, m.in. opieka nad zabytkami, do których powiat wrocławski posiada tytuł prawny. Do programu włączono również ogólne działania, jakie samorząd powiatowy podejmie w zakresie opieki nad zabytkami, których właścicielem są gminy, instytucje lub osoby prywatne, nie naruszając przy tym ich kompetencji i praw. Obiekty zabytkowe stanowią wspólne dziedzictwo, dlatego niezbędne jest podjęcie współpracy pomiędzy powiatem a innymi podmiotami w celu jak największej dbałości o ich zachowanie. Ważne jest też kształtowanie świadomości mieszkańców powiatu w zakresie znaczenia zabytków i ich ochrony dla regionu.

Zabytki, których właścicielem jest Powiat Włocławski, to zabytki nieruchome, stanowiące siedziby jednostek organizacyjnych powiatu, m.in. szkół i placówek. Potrzeba ochrony zabytków powiatowych jest bezsporna. Winna być prowadzona w sposób kompleksowy, łączący elementy ochrony, konserwacji i restauracji z elementami edukacyjno – wychowawczymi.

W Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami odwołano się do Strategii Rozwoju Powiatu Włocławskiego na lata 2001 – 2015, oraz Planu Rozwoju Lokalnego Powiatu Włocławskiego na lata 2007 – 2013. Jest on również komplementarny z Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2009-2012 przyjętym przez Sejmik Województwa w dniu 8 września 2008 r. uchwałą nr XXV/496/08.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zasadniczy kontekst prawny opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami stanowią dwie ustawy:

- 1) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.).

2.1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.)

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy samorządowe obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury. Zgodnie z art. 4 tejże ustawy, **ochrona zabytków** polega w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W artykule 5 czytamy: „Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytków w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.”

W artykule 6 ustawodawca wymienia zabytki, które podlegają ochronie i opiece, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenie historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą też podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki (art. 71 ust. 2).

W rozdziale 8 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustawodawca nakłada na zarząd powiatu obowiązek sporządzenia na okres 4 lat powiatowego programu opieki nad zabytkami.

Cele programu, wymienione w art. 87 ust. 2 określone są w formie katalogu otwartego i obejmują w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2.2. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.)

Wprowadzenie reformy administracyjnej oraz związane z tym uwarunkowania ustawowe nałożyły na samorządy powiatowe zadania z zakresu kultury i ochrony dóbr kultury. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym w art. 4 nakłada na powiat określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym, między innymi w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także ochrony środowiska i przyrody.

2.3. Rozporządzenia regulujące kwestie opieki nad zabytkami

Kwestie związane z opieką nad zabytkami - oprócz powyższych ustaw - regulują również rozporządzenia:

- 1) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259);
- 2) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.);
- 3) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. Nr 150, poz. 1579);
- 4) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej;
- 5) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 939 z późn. zm.);

Powiatowy program opieki nad zabytkami przyjmuje, w formie uchwały, rada powiatu po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ten podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Z realizacji programu zarząd powiatu sporządza co 2 lata sprawozdanie i przedstawia je Radzie Powiatu.

3. OPIEKA NAD ZABYTKAMI W ŚWIETLE DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

3.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2009-2012

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Włocławskiego wpisuje się w szerszy kontekst wyznaczony przez Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2009-2012 przyjęty przez Sejmik Województwa w dniu 8 września 2008 r. (*Uchwała nr XXV/496/08*). Dokument ten określa zakres opieki nad zabytkami w oparciu o istniejące struktury samorządowe, nakreśla kierunki działań i metody ich realizacji oraz zawiera rozeznanie potencjalnych źródeł finansowania. Uwzględnia przy tym założenia Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020 i Planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

W strategii województwa uznano istniejące zespoły urbanistyczne, obiekty zabytkowe i kolekcje muzealne za mocną stronę regionu, jednocześnie jako mankament wskazano niezadowolający stan techniczny zabytkowej architektury. W zakresie zachowania, adaptacji i promocji zabytków przewidziano realizację kilku działań strategicznych, takich jak:

- a) poprawa prezencji poprzez zachowanie lub przywrócenie dobrego stanu technicznego zabytków architektury i urbanistyki, interesujące zaaranżowanie kolekcji zabytków ruchomych i atrakcyjną prezentację przejawów kultury duchowej;
- b) stworzenie multimedialnych prezentacji eksponatów zbiorów muzealnych i bibliotecznych przy wykorzystaniu technik informatycznych;
- c) adaptacja obiektów zabytkowych do spełniania nowych funkcji (ekspozycji obiektów, twórczości artystycznej, aktywnej rekreacji itp.).

Również w planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego uwzględniono wymogi zachowania dziedzictwa kulturowego jako elementu kształtującego tożsamość mieszkańców i stwarzającego perspektywę szybszego rozwoju. Wymaga to przestrzegania następujących zasad zagospodarowania:

- a) zachowania dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń,
- b) harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego,
- c) dbałości o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami dotyczy tylko zabezpieczenia zabytków architektury, nie zajmuje się natomiast obiektami ruchomymi. Wskazuje narzędzia niezbędne do prawidłowej realizacji opieki nad zabytkami. Priorytetową formą ochrony jest wpis do rejestru zabytków dokonywany przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Narzędziem pomocniczym są krajowa, wojewódzkie i gminne ewidencje zabytków.

W programie zamieszczono zestawienie zasobów kulturowych województwa kujawsko-pomorskiego sporządzone na podstawie ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu wraz z delegaturami w Bydgoszczy i Włocławku. Uwzględniono podział na zabudowę mieszkalną, obiekty sakralne, budownictwo obronne, obiekty użyteczności publicznej, obiekty przemysłowe i gospodarcze, pałace i dwory, małą architekturę, parki, cmentarze i stanowiska archeologiczne. W rejestrze zapisanych było (wg stanu z 2006 r.) ogółem 2690 pozycji. Wśród zasobów znalazły się także obiekty z terenu powiatu włocławskiego:

- układ urbanistyczny Brześcia Kujawskiego (miasto lokacyjne wokół rynku i wzdłuż ulic przyległych);
- klasycystyczny ratusz w Brześciu Kujawskim (wzniesiony wg projektu Marconiego);
- relikty murów miejskich przy zespole poklasztornym w Brześciu Kujawskim;

- zespół pałacowy z końca XIX w. w Brzeziu (gm. Brześć Kujawski) jako przykład architektury rezydencjonalnej;
- relikty zamku z 1 poł. XIV w. w Brześciu Kujawskim,
- pałac o cechach klasycystycznych zbudowany ok. 1870 w Falborzu (gm. Brześć Kujawski);
- kościół p.w. św. Stanisława Biskupa z XIV-XV w. w Brześciu Kujawskim;
- klasycystyczny kościół p.w. św. Józefa z 1809 r. w Szpetalu Górnym (gm. Fabianki);
- kościół pw. MB Szkaplernej z 1906 r. w Lubrańcu;
- bożnica z końca XVIII w. w Lubrańcu;
- zespoły dworsko-folwarczne i folwarczne w: Chełmicy Dużej, Dębicach, Falborzu, Jarantowicach, Kuźnicach i Wieńcu,
- zespoły zieleni zabytkowej w Brzeziu, Wieńcu i Wieńcu Zdroju.

Program zawiera ocenę stanu zachowania zabytków w oparciu o „Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomości w województwie kujawsko-pomorskim” opracowany w 2004 r. Celem raportu było ustalenie faktycznej liczby zabytków nieruchomości, wpisanych do rejestru zabytków, określenie ich stanu zachowania i struktury własnościowej. Ponieważ sytuacja od 2004 r. nie uległa radykalnej zmianie, raport ten posłużył także do oceny stanu zachowania zabytków zawartej w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami.

Stan zachowania i stopień zagrożenia obiektów o charakterze zabytkowym jest zróżnicowany. Zabytkowa zabudowa podlegała przez wieki różnym przekształceniom. Jedynie Toruń i Chełmno zachowały zasadniczo niezmienną historyczną zabudowę i układ ulic. Do układów urbanistycznych o znacznych zmianach w zabudowie, ale zachowanym rozplanowaniu ulic i dróg należy Brześć Kujawski.

Ochronie zabytków nie służy brak aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego w wielu miejscowościach. Powoduje to chaos w gospodarowaniu przestrzenią urbanistyczną. Problemem są również częste zmiany właścicieli obiektów zabytkowych, którzy próbują dostosowywać je do potrzeb aktualnie prowadzonej działalności. Stąd wynikają ciągle przebudowy, remonty i adaptacje zaburzające charakter substancji zabytkowej.

Na ogół dobry jest stan zachowania zabytków sakralnych. Kościół katolicki, dzięki przejrzystemu systemowi administracyjno-kompetencyjnemu oraz świadomości znaczenia ochrony zabytków wśród księży, sprawnie i efektywnie zarządza posiadanymi obiektami. Dobrze układa się również współpraca pomiędzy diecezjalnymi i państwowymi służbami konserwatorskimi.

W stosunkowo najgorszym stanie pozostają zabytki, które utraciły swoje pierwotne funkcje, a więc obiekty architektury obronnej, założenia rezydencjalne czy zabudowa przemysłowa. Nieużytkowane podlegają szybkiej degradacji w wyniku wandalizmu i działania sił przyrody. Z kolei przystosowanie do nowych funkcji pociąga daleko idącą zmianę ich charakteru, choć zdarzają się udane adaptacje obiektów przemysłowych, zachowujące ich pierwotną formę i wartość.

Na otwartej liście zasobów dziedzictwa kulturowego województwa o najwyższych wartościach, traktowanych priorytetowo przy realizacji zadań ochronnych w latach 2009-2012 znalazły się m.in.:

- Zespół grobowców kujawskich w Wietrzychowicach/Gaju, gm. Izbica Kujawska. Jest to cmentarzysko składające się z pięciu megalitycznych grobowców kujawskich neolitycznej kultury pucharów lejkowatych (poł. V tys. do początku III tys. p.n.e.). Zespół ma znaczenie ponadregionalne dzięki dużej wartości historycznej, kulturowej i naukowej. Dotychczas jest on objęty ochroną jako Park Kulturowy (powołany

uchwałą Rady Miejskiej Izby Kujawskiej), wyznaczonym celem jest uzyskanie dla niego statusu Pomnika Historii;

- Zespół grobowców kujawskich w Sarnowie, gm. Boniewo. Stanowi go dziewięć grobowców z najstarszej fazy osadnictwa pucharów lejkowatych z 3700-3600 r. p.n.e., ponadto na terenie wsi odkryto stanowiska z relikami osiedla szalasowego. Obiekt o znaczeniu ponadregionalnym wpisany do rejestru zabytków. Nową pożądaną formą ochrony ma być utworzenie Parku Kulturowego.

Postulowane w programie wojewódzkim działania w zakresie ochrony zabytków obejmują:

- wspieranie i koordynację działań związanych z tworzeniem gminnych ewidencji zabytków,
- podjęcie działań, w tym zapewnienie środków finansowych, celem intensyfikacji procesu wpisywania indywidualnych obiektów zabytkowych do rejestru zabytków – zwłaszcza będących własnością skarbu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego,
- podjęcie działań, w tym zapewnienie środków finansowych, zmierzających do zachęcania osób prywatnych do wpisania do rejestru zabytków obiektów historycznych, których są właścicielami,
- monitorowanie stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- podjęcie działań zmierzających do nadanie statusu Pomnika Historii wskazanym obiektom z terenu województwa,
- podjęcie działań zmierzających do utworzenia Parków Kulturowych na wskazanych obszarach,
- uwzględnienie w zmianach planu zagospodarowania przestrzennego elementów związanych z obszarową ochroną dziedzictwa kulturowego,
- realizację zadań sformułowanych w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020 w zakresie Działania 2.5 – Promocja dziedzictwa kulturowego oraz pozostałych działań.

3.2. Strategia Rozwoju Powiatu Włocławskiego na lata 2001-2015

Jeden z celów strategicznych, zawarty w **Strategii Rozwoju Powiatu Włocławskiego na lata 2001 – 2015** odnosi się do działań w zakresie dobrego wykorzystania walorów przyrodniczych, kulturowych i uzdrowiskowych powiatu oraz promocji tychże walorów.

Wyżej wymieniony cel został sformułowany na podstawie sporządzonej analizy SWOT, która polega na określeniu mocnych i słabych stron powiatu oraz sformułowaniu szans i zagrożeń wpływających z otoczenia. Analizy dokonano w 2001 r. i uwzględniono ją w opracowanej strategii.

We wspomnianej analizie SWOT brak jest bezpośredniego odniesienia do sfery zabytków, stwarzającej szansę na podniesienie poziomu atrakcyjności powiatu. Można jednak rozpatrywać ją w kontekście rozwoju turystyki. Władze powiatu dostrzegają walory kulturowe, turystyczne i przyrodnicze jako szansę na rozwój turystyki i agroturystyki, a przez to na ożywienie gospodarcze i powstawanie nowych miejsc pracy w regionie. Dbalność o zachowanie i promocję miejscowych zabytków, obok rozbudowy bazy turystycznej (hotele, schroniska turystyczne, parkingi, obiekty do uprawiania sportów), może mieć tu podstawowe znaczenie.

Na podstawie analizy SWOT sformułowano cele strategiczne rozwoju powiatu włocławskiego i jeden z nich dotyczy właśnie dobrego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych. Z w/w celu strategicznego wynikają cele operacyjne takie jak:

- a) wspieranie tworzenia gospodarstw agroturystycznych;
- b) rozwój bazy i zagospodarowanie w infrastrukturę turystyczną terenów turystycznych i rekreacyjnych;
- c) promocja walorów przyrodniczych, kulturowych i uzdrowiskowych powiatu;
- d) wykorzystanie walorów parku krajobrazowego i rezerwatów przyrody do edukacji ekologicznej.

Jednym z zakładanych efektów strategii ma być dobrze rozwinięta turystyka.

Cel *Promocja walorów przyrodniczych, kulturowych i uzdrowiskowych powiatu* wymaga przełożenia na konkretne działania m.in. przygotowanie informatora turystycznego czy uwzględnienia na stronie internetowej powiatu włocławskiego informacji o walorach przyrodniczych, bazie wypoczynkowej i uzdrowiskowej oraz lokalnych zabytkach.

Istotnym zagadnieniem jest również podniesienie poziomu świadomości społeczeństwa w zakresie problematyki zabytków i możliwości wykorzystania ich walorów m.in. w sferze turystyki. W tym celu koniecznym jest podjęcie działań zmierzających do:

- popularyzacji i promocji dziedzictwa kulturowego powiatu,
- kształtowania postaw promujących działania chroniące zabytki,
- prowadzenia i doskonalenia edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych.

3.3. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Włocławskiego na lata 2007-2013

Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Włocławskiego na lata 2007-2013 jest dokumentem przedstawiającym sytuację powiatu. Omawia główne zadania stojące przed samorządem, ustala ich ważność oraz rodzaje inwestycji i rozwiązań, jakie powiat zamierza zrealizować w najbliższym czasie.

W części planu, poświęconej zagospodarowaniu przestrzennemu dokonano zwięzłego opisu obiektów dziedzictwa kulturowego powiatu włocławskiego, wymieniając najważniejsze z nich:

Gmina Baruchowo:

dwór z końca XIX wieku, Kościół neogotycki z 1881 roku pod wezwaniem Świętej Trójcy w Kłótnie, zespół parkowo – dworski w Czarnem ze wspinałym dworem modrzewiowym, park podworski w Zakrzewie z aleją bukową.

Gmina Boniewo:

zespoły dworsko – parkowe w Boniewie, Kaniewie i Otmianowie oraz brama centralna w Boniewie.

Miasto i Gmina Brześć Kujawski:

fragmenty średniowiecznych obwarowań z I połowy XIV wieku, układ urbanistyczny miasta średniowiecznego z połowy XIV wieku, kościół farny z I połowy XIV wieku, kościół klasztorny z III ćw. XIV wieku, ratusz projektu Marconiego z 1824 roku, zespół pałacowo – parkowy w Falborzu, zespoły dworskie w Miechowicach i Popowiczkach oraz grodzisko i park podworski w Sokołowie, zespół pałacowy w Brzeziu, pałac w Wieńcu.

Gmina Chocień:

wczesnośredniowieczne grodziska z XIII/XIV wieku w Bodzanówku oraz zespoły dworskie w Choceniu, Bodzanówku, Czerniewicach, Jarantowicach i Kuźnicach - wpisane są do rejestru zabytków.

Miasto i Gmina Chodecz:

kościół parafialny p.w. św. Dominika, dwór w Chodeczku i Zameczku, kościół i cmentarz ewangelicki, grodzisko „Duduła” w Kromszewicach.

Gmina Fabianki:

zespół parkowo – dworski w Chełmicy i Nasięgniewie, podworski z zabudowaniami folwarcznymi w miejscowości Szpetal Górny, dwór w Zarzeczewie Starym, zespół dworski w Zarzeczewie Nowym.

Gmina i Miasto Izbica Kujawska:

zespół grobowców – kurhanów typu kujawskiego na terenie rezerwatu archeologicznego w Wietrzychowicach, kościół p.w. Wniebowzięcia NMP z I połowy XV w., dawny kościół ewangelicko – augsburski, zabytkowy kościół w Modzerowie z 1796 r., grobowiec z okresu kultury pucharów lejkowatych w Gaju, grodzisko w Mchówku, XIX - wieczny dworek w Mchówku, kaplica p.w. św. Floriana z I połowy XVII w. W miejscowości Pustynia, klasycystyczna synagoga z I połowy XIX w. w Izbicy Kujawskiej.

Miasto Kowal:

kościół parafialny p.w. św. Urszuli wzniesiony w latach 1604-1608, kaplica cmentarna, pałacyk będący siedzibą Domu Pomocy Społecznej, kompleks obiektów zabytkowych, w którym mieści się Zespół Szkół Rolniczych.

Gmina Kowal:

zespół dworski w Dąbrówce, kościół p.w. Marii Magdaleny w Grabkowie. Dwa zabytki rakutowskie: spichlerz z wozownią i spichlerz przeniesiono do skansenu w Kłóbce.

Gmina Lubanie:

zespół kościoła parafialnego w Lubaniu, archeologiczny zespół osadniczy w Stawcu, dwór na kopcu, zespół parkowo – dworski w Kaźmierzewie, zespół dworski w Ustroniu, cmentarz ewangelicki, wiejskie chałupy oraz stanowiska archeologiczne w Bodzi.

Miasto i Gmina Lubień Kujawski:

kościół i pałac dworski w Lubieniu, grodzisko w Dziańkówku, zespół parkowo – dworski, grodzisko i skansen w Kłóbce, zespół dworski w Kamiennej, dwór wraz z parkiem oraz zespół dworski w Lubieniu Kujawskim, zespół dworski w Rutkowicach, a także park podworski w Rzeżewie.

Gmina i Miasto Lubraniec:

dwór, park i kościół p.w. Św. Trójcy w Dąbiu Kujawskim, bożnicę i zespół parkowo – dworski w Lubrańcu, grodzisko średniowieczne i zespół dworsko – parkowy w Sułkowie, cmentarzisko grobów kujawskich w Sarnowie i grodzisko w Zgłowiączce, grodzisko w Turowie oraz zespoły parkowo – dworskie w Kazaniu, Kłobi, Ossowie, Redczu Kalnym i Żydowie.

Gmina Włocławek:

liczne zespoły parkowo – dworskie znajdujące się w Dębicach, Smólniku, Świętosławiu, Nowej Wsi, Wistce Królewskiej, Kruszynku, zagroda wiejska w miejscowości Skoki Duże.

Podkreślono, że wiele z tych obiektów znajduje się obecnie w złym stanie technicznym. Zidentyfikowano trzy problemy wiążące się bezpośrednio i pośrednio z kwestią opieki nad zabytkami:

- brak wystarczającego zagospodarowania turystycznego – bazy noclegowej, szlaków turystycznych, małej gastronomii,
- obiekty dziedzictwa kulturowego w złym stanie technicznym, wymagające kapitalnych remontów,
- istnieje pilna potrzeba zwiększenia oferty wypoczynku masowego szczególnie w miejscowościach o wysokich walorach turystycznych.

Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Włocławskiego na lata 2007 – 2013 określa zadania mające na celu poprawę sytuacji na obszarze Powiatu Włocławskiego. Niektóre z nich można powiązać z działaniami na rzecz opieki nad zabytkami:

- 1) zmiany w strukturze gospodarczej obszaru, w tym zasady kształtowania rolnej i leśnej przestrzeni produkcyjnej:
  - wykorzystanie szans dla rozwoju turystyki przejazdowej i turystyki pobytowej (motele, pensjonaty, agroturystyka);
- 2) rozwój systemu komunikacji i infrastruktury:
  - wytyczenie i urządzenie na terenach chronionych parku szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych i dydaktycznych oraz miejsc wypoczynku;
- 3) poprawa stanu środowiska naturalnego:
  - wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych dla potrzeb rozwoju funkcji turystycznej;
- 4) poprawa stanu środowiska kulturowego:
  - budowa obiektów związanych z oświatą, kulturą,
  - modernizacja istniejących obiektów oświatowych, użyteczności publicznej,
  - budowa obiektów poznawczo-rekreacyjno-sportowych wraz z zapleczem socjalnym.

4. WYKAZ ZABYTEKÓW POWIATU WŁOCŁAWSKIEGO

Podstawą do sporządzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami jest ewidencja zabytków (art. 21 ustawy o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami). W odniesieniu do powiatu włocławskiego ewidencja taka prowadzona jest przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, gdyż Starosta nie jest zobowiązany ustawowo do prowadzenia powiatowej ewidencji zabytków.

4.1. Zabytki ruchome wpisane do rejestru wg stanu na dzień 24 lipca 2008 roku

Gmina	Miejscowość	Położenie obiektu	Obiekt	Data decyzji	Nr rejestru
Izbica Kujawska	Błenna	Kościół parafialny p.w. Św. Małgorzaty P.M.	Ołtarz główny, 2 poł. XIX w.	31.01.2000	B/4/1
	Błenna	j.w.	Obraz MB Łaskawa (Błęńska), ołtarz główny, XVII/XVIII w.	j.w.	B/4/2
	Błenna	j.w.	Obraz Św. Małgorzata z zasuw ołtarza głównego, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/3
	Błenna	j.w.	Ołtarz boczny prawy, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/4
	Błenna	j.w.	Obraz Św. Antoni z Dzieciątkiem, ołtarz prawy, k. XVIII w.	j.w.	B/4/5
	Błenna	j.w.	Obraz Św. Wawrzyniec, ołtarz prawy, k. XIX w.	j.w.	B/4/6
	Błenna	j.w.	Obraz Św. Anna nauczająca Marię z ołtarza prawego, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/7
	Błenna	j.w.	Rzeźba Św. Andrzej z ołtarza prawego, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/8
	Błenna	j.w.	Rzeźba Św. Szczepan z ołtarza prawego, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/9
	Błenna	j.w.	Ołtarz boczny lewy, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/10
	Błenna	j.w.	Obraz Św. Roch z ołtarza lewego, k. XVIII w.	j.w.	B/4/11
	Błenna	j.w.	Obraz Św. Michał Archanioł, ołtarz lewy, k. XIX w.	j.w.	B/4/12
	Błenna	j.w.	Obraz Św. Katarzyna, ołtarz lewy, k. XVIII w.	j.w.	B/4/13

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

	Błenna	j.w.	Rzeźba Św. Piotr, ołtarz lewy, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/14
	Błenna	j.w.	Rzeźba Św. Paweł, ołtarz lewy, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/15
	Błenna	j.w.	Ołtarz w kaplicy prawej, z obrazem MB Różańcowa, 2 poł. XIX w.	j.w.	B/4/16
	Błenna	j.w.	Ołtarz w kaplicy lewej, z obrazami Najświętsze Serce Jezusa i Św. Stanisław	j.w.	B/4/17
	Błenna	j.w.	Ambona , k. XVIII w.	j.w.	B/4/18
	Błenna	j.w.	Organy: instrument 1880 r, prospekt neoklasycystyczny	j.w.	B/4/19
	Błenna	j.w.	Chrzcielnica, 3 ćw. XVIII w.	j.w.	B/4/20
	Błenna	j.w.	Rzeźba Św. Augustyn kaplicy za prezbiterium, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/21
	Błenna	j.w.	Rzeźba Św. Franciszek w kaplicy za prezbiterium, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/22
	Błenna	j.w.	Obraz Pieta w kaplicy za prezbiterium, 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/4/23
	Błenna	j.w.	Obraz Zaśnięcie Św. Józefa z kaplicy za prezbiterium, 1877 r.	j.w.	B/4/24
	Błenna	j.w.	Stacje Drogi Krzyżowej (14) na ścianach bocznych nawy, 2 poł. XIX w.	j.w.	B/4/25
	Błenna	j.w.	Monstrancja promienista, po 1882 r. wys. 72 cm	j.w.	B/4/26
Lubanie	Lubanie	Kościół parafialny p.w. Św. Mikołaja	Ołtarz główny, XIX w.	06.07.1998	B/132/1
	Lubanie	j.w.	Ołtarz p.w. Św. Mikołaja, XIX w.	j.w.	B/132/2
	Lubanie	j.w.	Ołtarz z kaplicy pn., 2 poł. XVIII w.	j.w.	B/123/3
	Lubanie	j.w.	Ołtarz p.w. Św. Józefa, XIX w.	j.w.	B/123/4
	Lubanie	j.w.	Obraz Św. Józef z Dzieciątkiem, ołtarz, 1908 r, Jędrzejczyk	j.w.	B/123/5

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

	Lubanie	j.w.	Ołtarz p.w. Św. Mikołaja, XIX w.	j.w.	B/123/6
	Lubanie	j.w.	Obraz. Św. Mikołaj, ołtarz, XVIII/XIX w.	j.w.	B/123/7
	Lubanie	j.w.	Feretron z rzeźbą Matki Boskiej Skępskiej, k. XIX w.	j.w.	B/123/8
	Lubanie	j.w.	Feretron z obrazami Ukrzyżowanie; nn Święta, k. XIX w.	j.w.	B/123/9
	Lubanie	j.w.	Feretron z obrazami Anioł Stróż; nn Święta, k. XIX w.	j.w.	B/123/10
	Lubanie	j.w.	Rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego, 2 poł. XVIII w., 82 cm	j.w.	B/123/11
	Lubanie	j.w.	Obraz Matka Boska Śnieżna, 1 poł. XVII w.	j.w.	B/123/12
Lubraniec	Lubraniec	Kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej	Ołtarz główny, pocz. XX w.	17.05.1996	B/133/1
	Lubraniec	j.w.	Ołtarz boczny z rzeźbami Matka Boska i Św. Jan Chrzciciel, pocz. XX w.	j.w.	B/133/2
	Lubraniec	j.w.	Ołtarz boczny z obrazem Św. Józef z Dzieciątkiem i rzeźbami Św. Antoni z Dzieciątkiem, Św. Zakonnik, pocz. XX w.	j.w.	B/133/3
	Lubraniec	j.w.	Obraz Św. Józef z Dzieciątkiem, poł. XVIII w.	j.w.	B/133/4
	Lubraniec	j.w.	Rzeźba Matka Boska z Dzieciątkiem, XVI w, wys. 26 cm	j.w.	B/133/5
	Lubraniec	j.w.	Rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego, 1 poł. XVI w., wys. 180cm	j.w.	B/133/6
	Lubraniec	j.w.	Obraz Ecce Homo, XVI/XVII w.	j.w.	B/133/7
	Lubraniec	j.w.	Chrzcielnica, XVI w.	j.w.	B/133/8
	Lubraniec	j.w.	Relikwiarz Drzewa Krzyża, XVII w., N. Bröلمان, Toruń, 55x35 cm	j.w.	B/133/9
	Lubraniec	j.w.	Kielich, 1728 r., J. Weintraub, Toruń, wys. 17cm	j.w.	B/133/10

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

Lubraniec	j.w.	Kielich, XVII w., wys. 26,5 cm	j.w.	B/133/11
Lubraniec	j.w.	Kielich, 1715 r., J. Weintraub, Toruń, wys. 29,5 cm	j.w.	B/133/12
Lubraniec	j.w.	Kielich, 1716r., J. Weintraub, Toruń, wys. 30 cm	j.w.	B/133/13
Lubraniec	j.w.	Kielich, ok. 1911 r., wys. 23,5 cm	j.w.	B/133/14
Lubraniec	j.w.	Taca, XVII w., 34,5x27 cm	j.w.	B/133/15
Lubraniec	j.w.	Ampułka, XVII w., 12x12 cm	j.w.	B/133/16
Lubraniec	j.w.	Ampułka, XVII w., 12x12 cm	j.w.	B/133/17
Lubraniec	j.w.	Lichtarz, 2 poł. XIX w., Fraget, Warszawa, wys. 36 cm	j.w.	B/133/18
Lubraniec	j.w.	Lichtarz, 2 poł. XIX w., Fraget, Warszawa, wys.36 cm	j.w.	B/133/19
Lubraniec	j.w.	Lichtarz, k. XIX w., P.Ł. Ehrlich, wys. 39 cm	j.w.	B/133/20
Lubraniec	j.w.	Lichtarz, pocz. XIX w., H.F., wys. 37 cm	j.w.	B/133/21
Lubraniec	j.w.	Lichtarz, 1 poł. XIX w., wys. 37 cm	j.w.	B/133/22
Lubraniec	j.w.	Bursa ze sceną Ostatniej Wieczery, 1 poł. XVIII w., 17x16x4,5 cm	j.w.	B/133/23
Lubraniec	j.w.	Plakietka wotywna ze sceną Zwiastowania	j.w.	B/133/24

4.2. Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie powiatu wrocławskiego wg stanu na dzień 24 lipca 2008 roku

WYKAZ ZABYTKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY BARUCHOWO

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	BARUCHOWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 07. 20- A/1245/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 129/A)	J.S.T. GMINA BARUCHOWO
1.1		DWÓR MUROWANY	XIX w. K.		
1.2		PARK DWORSKI	XIX w. K.		
2	CZARNE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :	XIX/XX w.	1984. 09. 17- A/1223/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 160/A)	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. NADLEŚNICTWO WŁOCŁAWEK
2.1		DWÓR DREWNIANY	1870		
2.2		PARK DWORSKI	XIX w. 2 POL.		
3	GRODNO	GRÓDEK STOŻKOWATY		1986. 12. 30 – C/134 (DAWNY NR REJ. ZAB. 216/A)	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. NADLEŚNICTWO WŁOCŁAWEK
4	KŁÓTNO	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. TRÓJCY	1878-1881	1995. 01. 20 – A/716 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 359/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
5	ZAKRZEWO	PARK DWORSKI	XIX w. 2 POL.	1984. 07. 25 – A/1307 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 130/A)	OSOBA FIZYCZNA

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY BONIEWO

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	BONIEWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 09. 6 –	J.S.T.
1.1		DWÓR MUROWANY, OB. APTEKA I DOM MIESZKALNY	XIX w. POŁ. OK.	A/1231/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 149/A)	
1.2		PARK DWORSKI	XIX w. 2 POŁ.		
2	BONIEWO	CMENTARZ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI :	XIX/XX w.	1992. 04. 29 – A/1198 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 289/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
3	KANIEWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 09. 15 – A/1246/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 151/A)	J.S.T.
3.1		DWÓR MUROWANY	1912-1914		
3.2		PARK DWORSKI	XIX w. 2 POŁ.		
4	OSIECZ WIELKI	DWÓR OBRONNY – GRODZISKO	XV – XVI w.	1994. 12. 29 – C/146 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 354/A)	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. GMINA BONIEWO
5	OTMIANOWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 09. 6 –	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. GMINA BONIEWO
5.1		DWÓR MUROWANY	XIX w. 2 POŁ.	A/1230/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 150/A)	
5.2		PARK DWORSKI	XIX w. 2 POŁ.		

**WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY BRZEŚĆ
KUJAWSKI**

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	BRZEZIE	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY :		1987. 11. 4 - 246/A	POWIAT WŁOCŁAWSKI
1.1		PAŁAC, OB. DOM DZIECKA	1873		
1.2		PARK PAŁACOWY	1889		
1.3		OFICYNA TZW.	OK. 1890		
1.4		OFICYNA TZW. DWOREK	OK. 1880		
1.5		STRÓŻÓWKA Z BRAMĄ	1873		
2		FALBORZ	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY :		
2.1	PAŁAC		XIX w.		
2.2	PARK PAŁACOWY		XIX w.		
2.3	BUDYNKI INWENTARSKIE – NIE ISTNIEJĄ		XIX w. K.		
2.4	CZWORAK DWORSKI I		XIX w.		
2.5	CZWORAK DWORSKI II			OSOBY FIZYCZNE, J.S.T.	
2.6	CZWORAK DWORSKI III				
2.7	CZWORAK DWORSKI IV				
2.8	GARAŻ MUROWANY, OB. BUDYNEK MIESZKALNY		XIX w. K.		
2.9	RZĄDCÓWKA		XIX w. K.		
2.10	D. KUŹNIA FOLWARCZNA		XIX w. K.		
3	MIECHOWICE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1987. 11. 4 - 248/A	OSOBY FIZYCZNE NADLEŚNICTWO WŁOCŁAWEK
3.1		DWORU RUINA NIE ISTNIEJE	XIX w. K.		
3.2		PARK DWORSKI	XIX w. POŁ.		OSOBY FIZYCZNE, NADLEŚNICTWO WŁOCŁAWEK
3.3		OBORA NIE ISTNIEJE	XIX w. K.		
3.4		SPICHLERZ DWORSKI	XIX w. K.		
3.5		STAJNIA DWORSKA	1928		
4	POPOWICZKI	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY :		1987. 10. 12- A/1211/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 236/A)	OSOBY FIZYCZNE
4.1		PAŁAC	1880 OK.		
4.2		PARK PAŁACOWY	XX w. POCZ.		
5	SOKOŁOWO	PARK PODWORSKI	XIX w. 1 POŁ.	1987. 11. 04- A/1206 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 247/A)	OSOBA FIZYCZNA

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

6	SOKOŁOWO	STANOWISKO ARCHEOLOGICZNE		1988. 12. 30 – 268/A		
7	STARY BRZEŚĆ	ZESPÓŁ BUDYNKÓW SZKOŁY ROLNICZEJ :		1986. 06. 9 – A/1302/1-6 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 208/A)	SKARB PAŃSTWA	
7.1						
7.2		SZKOŁA, NR 1	1920-1925			
7.3		DOM NAUCZYCIELA, NR 4	1920-1925			
7.4		DOM MIESZKALNY, NR 14A	1920-1925			26 OSÓB FIZYCZNYCH
7.5		WARSZTAT, NR 14	1920-1925			
7.6		CHLEWNIA, NR 14	1920-1925			
7.7		SPICHLERZ, NR 14	1920-1925			
7.8		STODOŁA, NR 14	1920-1925			
			OGRODZENIE ZESPOŁU		1920-1925	
8	WIENIEC	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY :		1993. 05. 5 – A/1023/1-7 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 306/A)	J.S.T.	
8.1						
8.2		PAŁAC KRONENBERGÓW	1890			
8.3		OFICYNĄ - PAŁAC MIĄCZYŃSKICH TZW.	XIX w. 2 ĆW.			
8.4		STARY PAŁAC				
8.5						
8.6		PARK PAŁACOWY	XIX w. 1 POŁ.			
8.7		BRAMA WJAZDOWA Z OGRODZENIEM	1890			
		OWCZARNIA Z ZESPOŁU FOLWARKU PAŁACU	1826			
	SPICHLERZ Z ZESPOŁU FOLWARKU PAŁACU	XIX w. 2 POŁ.				
	STODOŁA Z ZESPOŁU FOLWARKU PAŁACU	1847				
9	WIENIEC ZDRÓJ	PARK ZDROJOWY – SANATORYJNY	1923-1927	1997. 03. 04– 400/A	SPÓŁKA Z O.O.	

**WYKAZ ZABYTKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE MIASTA BRZEŚĆ
KUJAWSKI**

LP .	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	BRZEŚĆ KUJAWSKI	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. STANISŁAWA BPA	PL. ŁOKIETKA 13	1332 PO	1927. 04. 29, 1981. 03. 20 – A/457 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 265/16/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
2	BRZEŚĆ KUJAWSKI	KOŚCIÓŁ KLASZTORNY DOMINIKANÓW MUROWANY PW. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOLA, OB. FILIALNY	Kołłątaja 1	XIV w. 3 ćw.	1927. 04. 29, 1981. 03. 20 – A/458 (DAWNY NR REJ. ZAB. 264/15/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
3	BRZEŚĆ KUJAWSKI	DZIELNICA STAREGO MIASTA		XIV w., 1 POL. XIX W	1957. 09. 30-46/373/A	UKŁAD URBANISTYCZNO – PRZESTRZENNY STANOWIĄCY OK. 150 DZIAŁEK BEDĄCYCH WŁASNOŚCIĄ ODPOWIEDNIO: OSÓB FIZYCZNYCH, INSTYTUCJI KOŚCIELNEJ, J.S.T.
4	BRZEŚĆ KUJAWSKI	RATUSZ MUROWANY	PL. ŁOKIETKA 1	1824	1988. 03. 8 – A/681 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 252/A)	J.S.T.
5	BRZEŚĆ KUJAWSKI	DOM MUROWANY	REYMONT A 26	XVIII w. k.	1988. 07. 6 – A/1022 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 266/A)	OSOBY FIZYCZNE

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY CHOCEŃ

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	CHOCEŃ	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :			OSOBA FIZYCZNA
1.1		DWÓR MUROWANY, UL.	XIX w. k.	1994. 07.	
1.2		CZERNIEWICKA 2		22 –	
1.3		PARK DWORSKI	1900 OK.	A/717/1-4	
1.4		PIWNICA ZIEMNA	1900 OK.	(DAWNY NR	
		OGRODZENIE MUROWANE I STRÓŻÓWKA MUROWANA	1900 OK.	REJ. ZAB. – 350/A)	
2	CHOCEŃ	GRÓDEK STOŻKOWATY		1985. 01. 31 – C/124 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 170/A)	INSTYTUCJA KOSCIELNA
3	JARANTOWICE	ZESPÓŁ DWORSKO PARKOWY			SPÓŁKA Z O.O.
3.1		DWÓR MUROWANY	1914 - 1915		
3.2		PARK DWORSKI	XVIII/XIX, XX		
3.3					
3.4		KUŹNIA, STELMARNIA I	XIX w. 1		
3.5		STODOŁA MUROWANA	POŁ.		
3.6		OBORA MUROWANA, DAWNA	XIX w. 1	1994. 11.	
3.7		STAJNIA KONI CUGOWYCH I WOZOWNIA	POŁ.	28 - 353/A	
		OWCZARNIA MUROWANA	XIX w. 1 POŁ.		
	STODOŁA I MUROWANA	XIX w. 1 POŁ.			
	STRÓŻÓWKA MUROWANA	XIX w. 1 POŁ.			
4	KUŹNICE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :			SPÓŁKA JAWNA
4.1		DWÓR MUROWANY	XIX w. 2	1994. 12.	
4.2			POŁ.	30 –	
4.3		PARK DWORSKI	XIX w. 2	A/1293/1-8	
4.4			POŁ.	(DAWNY NR	
4.5		KUŹNIA Z GARAŻEM I SZOPĄ	XIX w. k.	REJ. ZAB. –	
4.6		MUROWANE		355/A)	
4.7		BUDYNEK GOSPODARCZY (KURNIK) MUROWANY Z PIWNICĄ ZIEMNĄ	XIX w. k.		
4.8	PIWNICA ZIEMNO – MUROWANA	XIX w. k.			
	RZĄDCÓWKA MUROWANA, OB. BUDYNEK GOSPODARCZY	1900 OK.			

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

		STAJNIA I MAGAZYN ZBOŻOWY (SPICHLERZ)	XIX w. k.		
		STODOŁA MUROWANA	XIX w. k.		
5	OLGANOWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :			J.S.T.
5.1		DWÓR MUROWANY	1920 PO		
5.2		PARK DWORSKI	XIX i XX w.	1995. 12.	
5.3				20 - 373/A	
5.4		CHLEWNIA MUROWANA	XIX w. k.		
5.5		OBORA MUROWANA, NIE	XIX w. k.		
5.6		SPICHLERZ MUROWANY	XIX w. k.		
		STAJNIA MUROWANA	XIX w. k.		
6	ŚMIŁOWICE	PARK DWORSKI	XIX w. 2 POŁ.	1995. 06. 07 - 364/A	J.S.T.
7	WILKOWICE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :			OSOBA FIZYCZNA
4.1		DWÓR MUROWANY, OB. DOM NR 109	XIX w. k.	1997. 03.	
7.2				24 - 401/A	
7.3		PARK DWORSKI	XIX/XX w.		
7.4		OBORA Z CHLEWNIĄ	XIX w. k.		
7.5		STODOŁA MUROWANA, OB.	XIX w. k.		
7.6		STOLARNIA MUROWANA	XIX w. k.		
		CHLEWNIA MUROWANA	XIX w. k.		

**WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE MIASTA I GMINY
CHODECZ**

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR	
1	CHODECZ	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. DOMINIKA	1849-1850	1995. 12. 30 – A/474 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 374/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA	
2	CHODECZ	ZESPÓŁ BUDYNKÓW CMENTARZA GRZEBALNEGO, UL. WARSZAWSKA 22 :		1985. 06. 7 – A/694/1-3 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 79/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA	
2.1		KAPLICA CMENTARNA MUROWANA PW. ŚW. JAKUBA	1799			
2.2			KATAKUMBY MUROWANE			1799
2.3			SZPITAL MUROWANY, OB.			1799
3	CHODECZEK	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1987. 11. 27 – A/1212/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 232/A)	WŁ. SKARB PAŃSTWA DYSPONENT AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH ODDZIAŁ TERENOWY WARSZAWA DZIERŻAWCA SPÓŁKA Z O.O.	
3.1		DWÓR MUROWANY	1904			
3.2		PARK DWORSKI	1906			
4	HUTA CHODECKA	DWÓR MUROWANY - WILLA	XIX/XX w.	1995. 08. 03 - 366/A	OSOBA FIZYCZNA	
5	HUTA CHODECKA	GRODZISKO		1995. 08. 03 – C/147 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 366/A)	OSOBA FIZYCZNA	
6	KROMSZEWICE - SZCZECIN	GRÓDEK STOŻKOWATY		1985. 01. 31 – C/128 (DAWNY NR REJ. ZAB. 174/A)	SKARB PAŃSTWA	

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY FABIANKI

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	CHELMICA DUŻA	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. JAKUBA	1906-1917	1994. 03. 25 – A/480 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 339/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
2	CHELMICA DUŻA	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1998. 12. 14 – A/1195/1-3 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 281/A)	J.S.T.
2.1		PARK DWORSKI	XVIII w.		
2.2		D. OFICYNA MUROWANA I STAJNIA	XIX w. 1 POŁ.		
2.3		D. OFICYNA MUROWANA I POWOZOWNIA	XIX w. 1 POŁ.		
3	FABIANKI	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1997. 04. 24 – A/726/1-6 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 404/A)	PAŃSTWOWA OSOBA PRAWNA
3.1		DWÓR MUROWANY, OB. DOM	XX w.		
3.2		PARK DWORSKI	XIX w.		
3.3		OFICYNA MUROWANA	XIX w. 4 ĆW.		
3.4					
3.5		RZĄDCÓWKA MUROWANA	XIX w. 4 ĆW.		
3.6		OBORA MUROWANA	XIX w. K.		
		SPICHLERZ MUROWANY	1900 OK.		
4	NASIEGNIĘWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1991. 03. 21 - 278/A	PAŃSTWOWA OSOBA PRAWNA
4.1		DWÓR DREWNIANY	XIX w.		
4.2		PARK DWORSKI	POŁ. OK. XIX w. 1 POŁ.		
5	SZPETAL GÓRNY	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :		1994. 03. 25 – A/481/1-3 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 338/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
5.1					
5.2		KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. JÓZEFA	1808-1809		
5.3		KOSTNICA MUROWANA	1808-1809		
		BRAMA Z OGRODZENIEM MUROWANA	XIX w. 4 ĆW.		
6	SZPETAL GÓRNY	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1991. 04. 16 -280/A	J.S.T.
6.1		LAMUS MUROWANY –	XVI/XVII w.		
6.2		OFICYNA			

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

6.3					
6.4		BUDYNEK INWENTARSKI – OBORA, CHLEW MUROWANY, OB. MAGAZYN	1885		SPÓŁKA OSOBOWA
		STAJNIA Z WOZOWNIĄ MUROWANY, OB. DOM 186	1888		OSOBA FIZYCZNA SPÓŁKA OSOBOWA
7	ZARZECZEWO STARE	DWÓR MUROWANY	1890 OK.	1983. 04. 21 - 95/A	OSOBA FIZYCZNA

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY IZBICA KUJAWSKA

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	BŁENNA	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :		1998. 03.	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
1.1				24 –	
1.2		KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. ŚW. MAŁGORZATY I MICHAŁA ARCHANIOLA	1861	A/489/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 412/A)	
		OGRODZENIE MUROWANE	XIX w. 3 ćw.		
2	CHOCISZEWO	CMENTARZYSKO Z EPOKI BRĄZU KULTURY ŁUŻYCKIEJ		1969.12.08 – C/113 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 790/A)	NIE ZIDENTYFIKOWANO
3	GAJ	NEOLITYCZNY GROBOWIEC MEGALITYCZNY		1987. 06. 30 – C/136 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 229/A)	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. NADLEŚNICTWO KOŁO Z SIEDZIBĄ W GAJU
4	IZBICA KUJAWSKA	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. WNIĘBOWZIĘCIA NMP	XV w.	1953. 01. 17- A/444 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 51/5/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
5	IZBICA KUJAWSKA	KOŚCIÓŁ EWANGELICKI MUROWANY, UL. NARUTOWICZA	XIX w. k.	1992. 09. 14 – A/701 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 292/A)	OSOBA FIZYCZNA
6	IZBICA KUJAWSKA	BOŻNICA MUROWANA, OB. MAGAZYN SKLEPOWY, UL. 21 STYCZNIA	XIX w. POŁ. OK.	1995. 10. 5 – A/715 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 370/A)	OSOBA FIZYCZNA
7	MCHÓWEK	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1995. 12.	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. URZĄD GMINY I MIASTA IZBICA KUJ.
7.1				20 –	
7.2		DWÓR MUROWANY, OB. SZKOŁA	XIX w. 2 POŁ.	A/722/1-5	
7.3		PARK DWORSKI	XIX w.	(DAWNY NR REJ. ZAB. – 372/A)	
7.4		DOM OGRODNIKA MUROWANY, OB.	XIX w. k.		

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

		WOZOWNIA I STAJNIA MUROWANE, OB. REMIZA	XIX w. k.		
8	MCHÓWEK	GRODZISKO		1988. 12. 30 – C/139 (DAWNY NR REJ. ZAB. 267/A)	NIE ZIDENTYFIKOWANO
9	MODZEROWO	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :			INSTYTUCJA KOŚCIELNA
9.1					
9.2		KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI DREWNIANY PW. ŚW. STANISŁAWA BPA	1796	1981. 02. 17 – A/442 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 56/A)	
		DZWONNICA DREWNIANA	XIX w. 1 ćw.	1969. 07.29 – 700/A	
10	MODZEROWO	GRÓDEK STOŻKOWATY		1993. 06. 16 – C/141 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 11/A)	NIE ZIDENTYFIKOWANO
11	PUSTYNIA	KAPLICA FILIALNA RZYMSKOKATOLICKA DREWNIANA PW. ŚW. FLORIANA	1639 OK.	1969. 07. 29- A/441 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 60/237/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
12	WIETRZYCHOWICE	NEOLITYCZNE GROBOWCE MEGALITYCZNE		1968. 06. 01 – C/69 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 182/103/A)	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. NADLEŚNICTWO KOŁO Z SIEDZIBĄ W GAJU

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY KOWAL

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	BOGUSŁAWICE	PARK DWORSKI	1702, 1911	1984. 07. 25- A/1240 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 131/A)	AGENCJA ROLNA SKARBU PAŃSTWA
2	DĄBRÓWKA	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 09. 17- A/1225/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 159/A)	OSOBA FIZYCZNA
2.1		DWÓR MUROWANY	1920-1930		
2.2		PARK DWORSKI			
3	DIABELEK-NAKONOWO	KOŚCIÓŁ FILIALNY RZYMSKOKATOLICKI DREWNIANY PW. ŚW. MARKA	1765	1982. 11. 15 – A/428 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 94/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
4	GRABKOWO	KOŚCIÓŁ PARAF. RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. MARII MAGDALENY	1889	1988. 03. 8 – A/424 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 255/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
5	UNISŁAWICE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 03. 2 – A/1020/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 96/A)	OSOBA FIZYCZNA
5.1		DWÓR MUROWANY	XIX W. POL. OK.		
5.2		PARK DWORSKI	XIX W. K.		
6	WIĘŚLAWICE	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY :		1984. 03. 1 – A/1021/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 98/A)	OSOBA FIZYCZNA
6.1		PAŁAC MUROWANY	1887 OK.		
6.2		PARK PAŁACOWY			
7	WIĘŚLAWICE – PARCELE	GRÓDEK STOŻKOWATY		1993. 06. 16 – C/140 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 310//A)	ZNISZCZONY – NIE ISTNIEJE

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE MIASTA KOWAL

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	CZAS POWSTANI A	REJESTR ZABYTEKÓ W	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATO R
1	KOWAL	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLI CKI MUROWANY PW. ŚW. URSZULI		1604-1608	1927. 04. 29, 1981. 03. 20 – A/456 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 266/17/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
2	KOWAL	MŁYN MECHANICZNY MUROWANY, OB. ELEKTRYCZNY	PIŁSUDSKIEG O 23	1915-1917	1998. 12. 18 – A/644 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 420/A)	OSOBA FIZYCZNA
3	KOWAL	SPICHLERZ DREWNIANY	PIŁSUDSKIEG O 28	1882	1985. 06. 17 - 186/A	OSOBA FIZYCZNA

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY LUBANIE

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	KAZIMIERZEWO	ZESPÓŁ OSADNICZY		1997. 12. 31 – C/151 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 406/A)	OSOBA FIZYCZNA
2	LUBANIE	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :			INSTYTUCJA KOŚCIELNA
2.1					
2.2		KOŚCIÓŁ PARAFIALNY	1909	1994. 03. 25 – A/479/1-3 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 340/A)	
2.3		RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. MIKOŁAJA			
		DZWONNICA	1909		
		OGRODZENIE Z BRAMĄ	1900 OK..		
3	USTRONIE	DWÓR OBRONNY – GRODZISKO	XVII w POCZ.	1965. 09. 15 – C/27 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 122/18/C)	OSOBA FIZYCZNA

**WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY LUBIEŃ
KUJAWSKI**

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	DZIANKÓWEK	GRÓDEK STOŻKOWATY		1985. 01. 31 – C/125 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 171/A)	OSOBA FIZYCZNA
2	KAMIENNA	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :			WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH
2.1		DWÓR MUROWANY	XIX w. 1 POŁ.	1987. 11. 27	
2.2				– A/1250/1-	
2.3		PARK DWORSKI	XVIII w. , XIX w.	4 (DAWNY NR REJ. ZAB.	
2.4				– 231/A)	
2.5		KAPLICA MUROWANA Z ZESPOŁU DWORU	XIX w. POŁ. OK.		
		OFICyna MUROWANA	XIX w. K.		
		PAWILON TZW. SZUBIENICA MUROWANY, OB. DOM	XIX w. 1 POŁ.		
3	KŁÓBKA	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :		1996. 07. 8	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
3.1				– A/473/1-2	
3.2		KOŚCÍÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW.	1880-1881	(DAWNY NR REJ. ZAB. – 384/A)	
		OGRODZENIE METALOWE	XIX w. K.		
4	KŁÓBKA	ZESPÓŁ CMEN TARZ PARAFIALNEGO :		1996. 07. 2	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
4.1				– A/660/1-4	
4.2		CMEN TARZ PARAFIALNY	XIX w. 2 POŁ.	(DAWNY NR REJ. ZAB. – 381/A)	
4.3		RZYMSKOKATOLICKI			
4.4		KAPLICA CMEN TARN A MUROWANA PW. ŚW.	XIX w. 2 POŁ.		
		OGRODZENIE MUROWANE			
		STARODRZE W			
5	KŁÓBKA	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 09. 17	OSOBA FIZYCZNA
5.1		DWÓR MUROWANO- DREWNIANY	1850 OK.	– A/1224/1-	
5.2		PARK DWORSKI	XIX w. K.	2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 158/A)	
6	KŁÓBKA	GRODZISKO		1985. 01. 31 – C/126 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 172/A)	OSOBA FIZYCZNA
7	RUTKOWICE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1991. 09. 24	OSOBA FIZYCZNA
7.1		DWÓR DREWNIANO-	1914 OK.	– A/1312/1-	

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

7.2					
7.3		PARK DWORSKI	XIX/XX w.		
7.4		RZĄDCÓWKA MUROWANA	XIX w. 3		
7.5		WOZOWNIA I STAJNIA MUROWANE, OB. GARAŻ	XIX w. 3 ćw.		
		SPICHLERZ Z CHLEWNIĄ MUROWANE	XIX w. k.		
8	RZEŻEWO	PARK DWORSKI	XX w. POCZ.	1993. 01. 18- A/1201 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 302/A)	J.S.T.

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE MIASTA LUBIEŃ KUJAWSKI

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	LUBIEŃ KUJAWSKI	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI MUROWANY PW. ŚW. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSA	1884-1886	1994. 05. 11 – A/477 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 342/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
2	LUBIEŃ KUJAWSKI	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1985. 09. 17 – A/1218/1-2	J.S.T.
2.1		DWÓR SZACHULCOWO-MUROWANY	XVIII w. k.	(DAWNY NR REJ. ZAB. – 187/A)	
2.2		PARK DWORSKI	XIX w.		
3	LUBIEŃ KUJAWSKI	RELIKTY DWORU		1986. 12. 30 – C/135 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 217/A)	J.S.T.

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY LUBRANIEC

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	DĄBIE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1957. 04. 25 –	OSOBA FIZYCZNA
1.1		OFICYNY RUINA	1900 OK.	A/1332/1-2	
1.2		PARK DWORSKI	XVIII W.	(DAWNY NR REJ. ZAB. – 45/364/A)	
2	DĄBIE	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI DREWNIANY PW. ŚW. TRÓJCY	1789-1790	1982. 11. 15 – A/429 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 93/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
3	KAZANIE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 07.	OSOBA FIZYCZNA
3.1		DWÓR	1918 PO	26 –	
3.2		OFICYNY DWORSKIEJ RUINA	XIX W. K.	A/1313/1-4	
3.3		PARK DWORSKI	XIX W. 2	(DAWNY NR	
3.4			POŁ.	REJ. ZAB. –	
3.5		STAJNIA	1900 OK.	133/A)	
3.5		STODOŁA NIE ISTNIEJE	1900 OK.		
4	KŁOBIA	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO :		1996. 08.	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
4.1				29 –	
4.2		KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI PW. ŚW. WOJCIECHA	1883-1888	A/490/1-3	
4.3		BRAMA Z OGRODZENIEM WOKÓŁ KOŚCIOŁA	XIX W. 2	(DAWNY NR	
4.3		STARODRZEW	POŁ.	REJ. ZAB. – 394/A)	
5	KŁOBIA	ZESPÓŁ CMENARZA PARAFIALNEGO :		1996. 07. 02 –	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
5.1					
5.2		CMENARZ PARAFIALNY	XIX W. 3	A/661/1-3	
5.3		RZYMSKOKATOLICKI	ĆW.	(DAWNY NR	
5.3		BRAMA Z OGRODZENIEM	K. XIX W.	REJ. ZAB. – 380/A)	
6	KŁOBIA	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 07. 26 –	J.S.T.
6.1		DWÓR	1920 OK.	A/1237/1-2	
6.2		PARK DWORSKI NIE ISTNIEJE	XIX W.	(DAWNY NR REJ. ZAB. – 135/A)	
7	OSSOWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 07. 26 –	J.S.T.
7.1		DWÓR	XVIII W. K.	A/1238/1-2	
7.2		PARK DWORSKI	XIX W. 2	(DAWNY NR REJ. ZAB. – 134/A)	

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

8	REDECZ KALNY	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 07. 27 –	J.S.T.
8.1		DWÓR	XIX w. 2 POŁ.	A/1236/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 137/A)	
8.2		PARK DWORSKI	XIX w. 2 POŁ.		
9	SARNOWO	NEOLITYCZNE GROBOWCE MEGALITYCZNE		1968. 05. 27 – C/68 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 126/77/C)	J.S.T.
10	SULKOWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 07.	OSOBA FIZYCZNA
10.1		DWÓR, NR 16	1890 OK.	27 – 138/A	
10.2		PARK DWORSKI			
11	SULKOWO	GRODZISKO		1965. 09. 28 – C/38 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 120/34/C)	OSOBA FIZYCZNA
12	TUROWO	GRODZISKO		1985. 01. 31 – C/130 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 176/A)	OSOBA FIZYCZNA
13	ZGŁOWIĄCZKA	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKOKATOLICKI PW. NARODZENIA NMP	XV w.	1981. 02. 17 – A/439 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 66/A)	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
14	ZGŁOWIĄCZKA	GRODZISKO		1965. 12. 13 – C/53 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 124/59/A)	
15	ŻYDOWO	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1984. 07. 27 - 136/A	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
15.1		DWÓR	XIX w. 4 ĆW.		
15.2					
15.3		PARK DWORSKI	XIX w. K.		
15.4		CHLEWIA I	XIX w. K.		
15.5		CHLEWIA II			
15.6		LODOWNIA – NIE ISTNIEJE	XIX w. K.		
15.7		OBORA	XIX w. K.		
		SPICHLERZ	XIX w. K.		

WYKAZ ZABYTEKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE MIASTA LUBRANIEC

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTEKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	LUBRANIEC	ZESPÓŁ KOŚCIOŁA		1996. 07.	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
1.1		KOŚCIÓŁ PARAFIALNY	1905-1906	15 –	
1.2		RZYMSKOKATOLICKI MUR. PW. ŚW. MB SZKAPLERZNEJ		A/471/1-2 (DAWNY NR	
		OGRODZENIE MUROWANE	XIX/XX w.	REJ. ZAB. – 388/A)	
2	LUBRANIEC	ZESPÓŁ CMENTARZA		1996. 07. 2	INSTYTUCJA KOŚCIELNA
2.1		CMENTARZ PARAFIALNY		– A/656/1-	
2.2		RZYMSKOKATOLICKI		4 (DAWNY	
2.3		KAPLICA CMENTARNA	1834	NR REJ.	
2.4		MUROWANA PW. ŚW. ANNY		ZAB. –	
		OGRODZENIE Z BRAMĄ STARODRZEW	XIX/XX w.	382/A)	
3	LUBRANIEC	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY		1984. 07.	OSOBA FIZYCZNA
3.1		PAŁAC MUROWANY	1827 PO	26 –	
3.2		MNIEWSKICH, OB. INTERNAT		A/1239/1-3	
3.3		OFICyna MUROWANA	1827 PO	(DAWNY NR	
		PARK PAŁACOWY	XIX w. POCZ.	REJ. ZAB. – 132/A)	
4	LUBRANIEC	BOŻNICA MUROWANA, OB. GMINNY OŚRODEK KULTURY	XVIII w. POŁ. OK.	1960. 09. 07-A/697 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 53/447/A)	WŁ. GMINA ŻYDOWSKA ADM. J.S.T.

**WYKAZ ZABYTKÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY
WŁOCŁAWEK**

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTKÓW	WŁAŚCICIEL/ ADMINISTRATOR
1	DĘBICE	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1987. 12. 30 - 249/A	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH
1.1		DWÓR MUROWANY	XIX w. POŁ. OK.		
1.2					
1.3		PARK DWORSKI	XVIII, XIX, XX w.		
1.4					
1.5		RZĄDCÓWKA MUROWANA	XIX w.		
1.6		SPICHLERZ MUROWANY	XIX w.		
1.7		STAJNIA MUROWANA	XIX w.		
			STODOŁA MUROWANA		
		WOZOWNIA MUROWANA	XIX w.		
2	SMÓLSK	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1985. 06. 5 – A/1219/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 165/A)	OSOBA FIZYCZNA
2.1		DWÓR MUROWANY	XIX w. 2 ĆW.		
2.2		PARK DWORSKI	XIX w. 1 POŁ.		
3	ŚWIĘTOSŁAW	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1992. 01. 20 - 287/A	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH
3.1		DWÓR MUROWANO- DREWNIANY	XVIII/XIX w.		
3.2					
3.3		PARK DWORSKI	XIX w. 1 POŁ.		
3.4					
3.5		KUŹNIA MUROWANA	XIX w. k.		
3.6		OBORA MUROWANA	XIX w. k.		
3.7		SPICHLERZ MUROWANY	XIX w. k.		
			STAJNIA MUROWANA		
		STODOŁA MUROWANA	XIX w. k.		
4	WISTKA KRÓLEWSKA	ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY :		1991. 04. 22 – A/1196/1-2 (DAWNY NR REJ. ZAB. – 282/A)	OSOBA FIZYCZNA
4.1		DWÓR MUROWANY	XIX w. POŁ. OK.		
4.2		PARK DWORSKI	XVIII w. 2 POŁ.		
5	SKOKI DUŻE	CHAŁUPA DREWNIANA	1845-1850	14.08.1984 REJ. ZAB. 144/A	WŁ. SKARB PAŃSTWA ADM. STAROSTWO POWIATOWE WE WŁOCŁAWKU

5. NIERUCHOMOŚCI STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ POWIAT WŁOCŁAWSKIEGO, PODLEGAJĄCE OCHRONIE KONSERWATORSKIEJ

5.1. Wykaz nieruchomości stanowiących własność powiatu włocławskiego, podlegające ochronie konserwatorskiej

- 1) Zespół Szkół w Lubrańcu
ul. Brzeska 51
Dz. Nr 216 o łącznej powierzchni 1,0937 ha
Wpisany uprzednio do rejestru zabytków jako dobro kultury
- 2) Zespół Szkół im. Marii Grodzickiej w Lubrańcu-Marysinie
Lubraniec Parcele, gm. Lubraniec
Dz. Nr 127/2 o powierzchni 4,8090 ha
Wpisany uprzednio do rejestru zabytków jako dobro kultury.
- 3) Dom Dziecka w Lubieniu Kujawskim
ul. 1 Maja 44
Dz. Nr 305/3, 307/2 o łącznej pow. 4,4348 ha
Nr rejestru 187/A
Decyzja KL-5340/24/85 z dnia 17 września 1985 r.
Wpisany do rejestru zabytków: dwór i park w Lubieniu Kujawskim.
- 4) Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Brzeziu
Brzezie, Gm. Brześć Kujawski
Dz. Nr 89/1, 89/7, 91 o łącznej powierzchni 8,8624 ha
Nr rejestru 246/A
Decyzja KL-5340/29/87 z dnia 4 listopada 1987 r.
Zespół pałacowy w Brzeziu wpisany jest do rejestru zabytków.
- 5) Dom Pomocy Społecznej w Wilkowiczkach
Wilkowiczki Gm. Chocień
Dz. Nr 6/3, 6/4, 6/5, 6/11, 6/13, 6/14 o łącznej powierzchni 3,6279 ha
Wpisany uprzednio do rejestru zabytków jako dobro kultury.
- 6) Dom Pomocy Społecznej w Kowalu
ul. Kopernika 17-19
Dz. Nr 792 o powierzchni 0,1969 ha
Wpisany uprzednio do rejestru zabytków jako dobro kultury.
- 7) Starostwo Powiatowe we Włocławku
ul. Cyganka 28
Dz. Nr 86/3 i 86/4 o łącznej pow. 0,2271 ha
Pismo SOZ.W.DO-4002/667/2000 z dnia 16 czerwca 2000 r.
Budynek Starostwa Powiatowego we Włocławku jest planowany do wpisu do rejestru zabytków i znajduje się w strefie wpisu do rejestru zabytków Dzielnicy Staromiejskiej Miasta Włocławka.

5.2. Charakterystyka obiektów zabytkowych stanowiących własność powiatu wrocławskiego

1) Zespół Szkół w Lubrańcu

Na działce Nr 16 przy ul. Brzeskiej 51 w Lubrańcu znajdują się dwa obiekty będące dobrami kultury, ujętymi w wykazie zabytków i dóbr kultury. Pierwszy z nich to budynek murowany, powstały w latach 1924-1926, w którym znajduje się obecnie siedziba Zespołu Szkół im. Franciszka Becińskiego w Lubrańcu.

Do wybuchu wojny neoklasycystyczny pałacyk stanowił rezydencję rodziny Grodzickich. Po wojnie, na mocy dekretu o reformie rolnej, Grodzicy utracili swoje dobra na rzecz Skarbu Państwa. Dzięki poparciu władz wojewódzkich i oświatowych pałacyk udostępniono latem 1945 r. na okres trzech lat na potrzeby utworzonej, ze społecznej inicjatywy, szkoły. Spustoszony w czasie okupacji budynek przystosowano do potrzeb gimnazjum, które wkrótce (1 października) rozpoczęło działalność. W 1950 r. budynek przejęło ministerstwo rolnictwa, które nie wykazywało należytej troski o jego stan. Dopiero w 1965 r., na skutek zaangażowania lokalnej społeczności, Powiatowa Rada Narodowa we Wrocławku zdecydowała o przekazaniu pałacu, oficyny, budynków gospodarczych oraz 11,26 ha gruntów przyległych (w tym 2,28 ha wód) Liceum Ogólnokształcącemu w Lubrańcu.

W 1966 r. w siedzibie liceum wybuchł pożar, jednak udało się uratować zabytkową budowlę. Spłonęła jedynie część dachu i sufity w dwóch pracowniach. Budynek przeszedł kilkukrotne modernizacje. W 1972 r. rozpoczęto generalny remont pałacu w celu przystosowania go do potrzeb internatu: wymieniono drewniane schody, okna i drzwi zewnętrzne oraz odnowiono elewację zabytkowego obiektu. W 1979 r. wewnątrz budynku wykonano instalację centralnego ogrzewania, która zastąpiła ogrzewanie szkoły piecami kaflowymi. W drugiej połowie lat 80 ubiegłego wieku zmieniono pokrycie dachu, zastępując dachówkę blachą trapezową ocynkowaną. W 1995 r. wybudowano i oddano do użytku szatnię oraz wykonano elewację budynku. W 1998 r. zmodernizowano kotłownię, zastępując piece węglowe piecami gazowymi. W 1999 r. oddana została do użytku pełnowymiarowa sala gimnastyczna. Podczas letniej przerwy wakacyjnej w 2009 r. wymieniono, w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków, około 2/3 dotychczasowych okien drewnianych na okna wykonane z PCV. Pozostałe okna mają zostać wymienione w 2010 r.

Drugi obiekt stanowiący dobro kultury to oficyna murowana z pierwszej połowy XIX w. Przez wiele lat nie była ona użytkowana, obecnie wykorzystywana jest jako lokal mieszkalny dla jednego z nauczycieli. Budynek przeszedł liczne remonty i modernizacje: zmieniono pokrycie dachu zastępując dachówkę blachą trapezową; doprowadzono wodę, kanalizację i ogrzewanie z budynku szkoły, wymieniono okna i dokonano izolacji fundamentów (ze względu na bardzo duże zawilgocenie).

2) Zespół Szkół im. Marii Grodzickiej w Lubrańcu-Marysinie

Na terenie Zespołu Szkół im. Marii Grodzickiej w Lubrańcu-Marysinie znajdują się trzy budynki wpisane do ewidencji zabytków z racji walorów historycznych i architektonicznych. Są to:

- budynek szkoły, będący dobrem kultury z pierwszej ćw. XIX w., rozbudowywany w latach 10, 30 i 70 XX w., jest objęty ochroną konserwatorską,
- murowany "Dom Ogrodnika" z pierwszej połowy XIX w.,
- budynek garażowo-magazynowy murowany z pierwszej połowy XIX w.

Pierwsza szkoła w tym miejscu – Roczna Szkoła Rolnicza – rozpoczęła działalność w 1913 r. Powstała ona dzięki staraniom ziemianki Marii Grodzickiej, od 1998 r. patronki

zespołu szkół. Od imienia fundatorki powstała popularna do dnia dzisiejszego nazwa szkoły – Marysin. W czasie I wojny światowej budynek przejęli Niemcy i zagospodarowali go na własne potrzeby. Pod koniec wojny, po wycofaniu się okupanta, utworzono w nim sierociniec. W 1920 r. reaktywowano żeńską szkołę rolniczą, a Marysin szybko zyskał renomę nie tylko na Kujawach, przyciągając w swoje mury rzesze dziewcząt. Budynek szkoły przeszedł poważną renowację w 1938 r. Dzięki funduszom okolicznych ziemianek założono kanalizację, nowoczesne urządzenia sanitarne i podjęto zakładanie instalacji elektrycznej. W czasie okupacji 1939-1945 budynek zajmowali Niemcy, którzy wycofując się podłożyli pod niego materiały wybuchowe. Na szczęście eksplozja dokonała tylko niewielkich zniszczeń.

Już we wrześniu 1945 r. w budynku wznowiła działalność Roczna Szkoła Rolniczo-Gospodarcza. W 1947 r. szkołę przejęła oświata rolnicza. Rok później szkoła zmieniła stopień organizacyjny na dwuletnie żeńskie gimnazjum dla dorosłych. Z Funduszu Ziemi przyznano szkole 100 ha gruntów na Lubrańczyku, ziem należących przed wojną do Stanisława Grodzickiego (po likwidacji gospodarstwa przyszkolnego w 1967 roku przy Marysinie pozostawiono 4,94 ha; w 1982 roku szkoła otrzymała dodatkowo 3,57 ha). Na początku lat 50, a następnie pod koniec lat 60 władze oświatowe podejmowały próby likwidacji szkoły, lecz dzięki determinacji nauczycieli udało się placówkę utrzymać.

Od wczesnych lat 70 obiekty szkolne rozbudowywano i unowocześniano. W 1973 r. oddano do użytku nowy budynek, w którym umieszczono dom nauczyciela. W tym samym roku w listopadzie przekazano na potrzeby szkoły nowe garaże. W 1974 roku budynek szkoły otrzymał nową elewację. W 1984 roku wykonane zostało ogrodzenie. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu dyrektora Wiktora Trelńskiego w 1987 roku oddano do użytku nowe skrzydło szkoły. W następnym roku przeprowadzono remont kapitalny budynku gospodarczego. W roku 1993 zmieniono ogrzewanie na olejowe. W roku 1994 oddano do użytku boisko do piłki ręcznej. W 2000 r. dokonano wymiany 28 okien (z zachowaniem parametrów okiennych) w budynku szkolnym.

3) Dom Dziecka w Lubieniu Kujawskim

Dom Dziecka znajduje się na terenie wpisanego do rejestru zabytków zespołu pałacowo-parkowego z dworem murowanym położonego przy ul. 1 Maja 44 w Lubieniu Kujawskim. Zespół pochodzi z przełomu XVIII i XIX w. Składają się na niego:

- pałac – budynek główny, o powierzchni użytkowej 645,7 m², powierzchni zabudowy 437,7 m² i kubaturze 3479 m³,
- budynek internatu, o powierzchni użytkowej 693,3 m², powierzchni zabudowy 321 m² i kubaturze 3985,2 m³,
- budynek pralni, o powierzchni użytkowej 48,1 m², powierzchni zabudowy 38,2 m² i kubaturze 192 m³,
- magazyn zbożowy, o powierzchni użytkowej 292,2 m², powierzchni zabudowy 177,8 m² i kubaturze 1050 m³,
- budynek gospodarczy, o powierzchni użytkowej 54,2 m², powierzchni zabudowy 46 m² i kubaturze 168 m³,
- wiata ochronna, o powierzchni użytkowej 244,1 m² i kubaturze 1073,9 m³,
- budynek mieszkalny, o powierzchni użytkowej 34 m² i kubaturze 135 m³,
- ogrodzenie murowane długości 34 mb,
- ogrodzenie z siatką na słupach długości 222,5 mb.

Nie zachowały się dane o pierwszych właścicielach. W 1918 r. majątek w Lubieniu został przejęty przez fabrykanta warszawskiego Edwarda Henryka Wernera. Dwór był

wówczas zadłużony i zniszczony. W 1924 r. właściciel dokonał przebudowy według projektu Czesława Domaniewskiego z Warszawy. Wybudował murowany ryzalit od strony zachodniej połączony z budynkiem drewnianym oraz parterowy łącznik pomiędzy obu częściami. Wprowadzone zostały zmiany w zakresie pierwotnego podziału wewnętrznej komunikacji, zbudowana została także kaplica. Po stronie wschodniej majątku znajdowała się część folwarczna, natomiast od strony zachodniej sad i warzywniak, oddzielony od parku aleją grabową. Taki układ dworu zachował się do czasów obecnych.

W latach 1945-1951 w dworze działał zakład naukowo-wychowawczy dla sierot „Łomna” prowadzony przez siostry Zgromadzenia S.S. Rodziny Maryi. W 1951 r. dom dziecka wraz z majątkiem (oprócz kaplicy, którą wkrótce rozebrano) został upaństwowiony. Do 1999 r. prowadzono w dworze Państwowy Dom Dziecka, przejęty w tymże roku przez samorząd powiatowy we Włocławku. Od tego czasu Dom Dziecka funkcjonuje jako jednostka organizacyjna Starostwa Powiatowego we Włocławku.

Na terenie zespołu pałacowo-parkowego oraz samego dworu przeprowadzono w ostatnich 30 latach wiele prac remontowo-konserwatorskich:

- początek lat 80 - przebudowa i remont kapitalny pałacu,
- 1994 r. - odbudowa zabytkowego parkanu z ceramicznej kształtki „na wzór gotyki” oraz rozbiórka przybudówki nad wejściem do piwnicy spichrza,
- 1995 r. - malowanie elewacji pałacu,
- 1999 r. - modernizacja kotłowni centralnego ogrzewania i wymienników C.W.U. w części internatowej obiektu,
- 2003 r. - malowanie wewnętrzne pomieszczeń dworu na parterze,
- 2004 r. - malowanie wewnętrzne pomieszczeń na parterze i piętrze.

W latach 2007-2010 placówka realizuje program naprawczy obejmujący remont kapitalny łazienek w części pałacowej, remont instalacji odbioru wody deszczowej, remont instalacji odgromowej, remont pomieszczeń kuchni właściwej wraz z doposażeniem i modernizację kotłowni centralnego ogrzewania. Prace te wykonano do sierpnia 2009 r. Do końca 2009 r. przewidywany jest remont kapitalny sieci elektrycznej i remont instalacji przeciwpożarowej (wymiana hydrantów, montaż oświetlenia awaryjnego).

Na terenie parku dominuje drzewostan liściasty, przy czym brak jest dokładnych danych w zakresie ilości i wieku drzewostanu. Prowadzone są systematyczne prace konserwatorskie w odniesieniu do terenów zielonych i drzewostanu, usuwane są drzewa suche, zniszczone i wiatrołomy.

4) Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Brzeziu

Siedzibą Wielofunkcyjnej Placówki Opiekuńczo – Wychowawczej w Brzeziu jest zespół pałacowo-parkowy o powierzchni 8,9399 ha. W jego skład wchodzi następujące obiekty:

- budynek główny – pałac, obecnie jest siedzibą części interwencyjnej placówki, w której przebywa 20 wychowanków. W budynku pałacu mieszczą się również pomieszczenia Zespołu Szkół Specjalnych oraz pomieszczenia administracyjno-biurowe do obsługi obydwu jednostek;
- trzy budynki mieszkalne zamieszkałe w sumie przez dwanaście rodzin.

Zabytkowy pałac zbudowany został w 1864 r., a jego właścicielem był baron Leopold Kronenberg, znany polski bankier i finansista. Budynek jest otoczony parkiem o powierzchni 8,69 ha. Na terenie parku znajduje się boisko i plac zabaw.

Decyzją Wojewody Włocławskiego z 21 stycznia 1981 r. powołane zostało w Brzeziu Państwowe Pogotowie Opiekuńcze. Pierwsi wychowankowie pojawili się w ośrodku w początkach marca 1981 r. W dniu 1 marca 1982 r. rozpoczęła działalność Szkoła Podstawowa przy Państwowym Pogotowiu Opiekuńczym w Brzeziu. W 1999 r. pogotowie opiekuńcze stało się jednostką organizacyjną Powiatu Włocławskiego. Dnia 1 października 2006 r. doszło do przekształcenia Pogotowia Opiekuńczego w Wielofunkcyjną Placówkę Opiekuńczo-Wychowawczą. Od tego momentu placówka dysponuje 40 miejscami (20 w części interwencyjnej i 20 w części socjalizacyjnej).

Stan techniczny wszystkich budynków placówki jest niezadawalający. Budynek pałacu wymaga pilnego remontu elewacji, wymiany otworów okiennych oraz remontu wewnętrznej instalacji wodno-kanalizacyjnej (decyzje Sanepidu). Sytuację pogarsza fakt, że wymienione wyżej budynki nie mają opracowanej kompletnej dokumentacji technicznej. W latach 90-tych przeprowadzony był remont kapitalny pokrycia dachowego, a w roku 2002 remont pomieszczeń piwnicznych (kuchnia i magazyny). W ostatnim okresie prowadzone są tylko drobne, bieżące remonty m.in. malowanie części pomieszczeń, odnowienie parkietów.

Również stan techniczny budynków mieszkalnych pozostawia wiele do życzenia. Wszystkie budynki wymagają pilnych remontów w zakresie wymiany pokrycia dachowego, wymiany otworów okiennych i drzwiowych, malowania elewacji.

W latach 2008-2009 dużą uwagę przykładano do estetyki otoczenia budynków zabytkowych. Prowadzono prace mające na celu uporządkowanie parku, likwidację samosiewów i chwastów. Przez cały czas trwa również proces oczyszczania parku z wiatrołomów i uschniętych drzew. Stopniowo na porządkowanym terenie prowadzony jest siew trawy.

5) Dom Pomocy Społecznej w Wilkowiczkach

Dom Pomocy Społecznej obejmuje zespół dworsko-parkowy w Wilkowiczkach wpisany do rejestru jako dobro kultury lokalnej. Obiekt od wielu lat służy jako dom opieki. W 1948 r. z inicjatywy Powiatowego Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej we Włocławku, po dokonaniu elektryfikacji oraz zmodernizowaniu kanalizacji, obiekt pałacowy przeznaczono na Dom Opieki dla osób starszych. W 1966 r. decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy utworzono w nim Państwowy Dom Specjalny dla Dorosłych, z czasem przekształcony w Państwowy Dom Pomocy Społecznej dla Dorosłych, sprawujący opiekę nad mężczyznami upośledzonymi umysłowo. Obecnie Dom jest miejscem stałego pobytu dla 102 osób niepełnosprawnych intelektualnie ze zróżnicowanym stopniem upośledzenia, od lekkiego do głębokiego.

W związku ze złym stanem konstrukcyjnym pałacu, w 1985 r. rozpoczęto budowę nowego budynku głównego z przeznaczeniem dla pensjonariuszy. Został on dobudowany do części pałacowej i oddany do użytku 20 grudnia 1990 r. W tym samym roku dokonano rozbiórki do fundamentów budynku pałacu i przystąpiono do jego ponownego wznoszenia na wzór wcześniej istniejącego. Pod koniec 1991 r. po zakończeniu prac budowlanych, pałacowa część obiektu została zagospodarowana zgodnie z przeznaczeniem projektowym na pomieszczenia administracyjno-biurowe, które znajdują się tam do chwili obecnej. W 1998 r. przeprowadzono naprawę całej elewacji budynku pałacowego oraz uszczelnienie dachu wykonanego z blachodachówki. Gruntowne prace remontowe przeprowadzono w latach 2007-2008. Dokonano zakupu i wymiany drewnianych okien skrzynkowych na drewniane okna zespolone; przeprowadzono remont nawierzchni utwardzonej związany z położeniem kostki brukowej; wyremontowane zostały pomieszczenia administracyjne i sanitarne

znajdujące się w części pałacowej Domu. W 2008 r. przeprowadzono rewitalizację i rekultywację terenów zielonych, w tym części parkowej.

Ważnym elementem tworzącym *genius loci* są organizowane wystawy, przeglądy artystyczne czy okolicznościowe spotkania podopiecznych z dziećmi, młodzieżą i mieszkańcami ze środowiska lokalnego. Prowadzona jest także Kronika Domu upamiętniająca jego historię.

6) Dom Pomocy Społecznej w Kowalu

Dom Pomocy Społecznej w Kowalu powołany został zarządzeniem Wojewody Włocławskiego 95/96 z dnia 29 sierpnia 1996 r. a działalność rozpoczął w lutym 1997 r. Wpisana do rejestru zabytków jest tylko część Domu – budynek, w którym funkcjonuje obecnie **Środowiskowy Dom Samopomocy** wspierający 35 osób niepełnosprawnych. Zajęcia odbywają się w dni powszednie na parterze budynku, natomiast na poddaszu usytuowane są pomieszczenia administracyjne. Rozwiązania architektoniczne dopasowane są do potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych. Zajęcia mają charakter wspierająco-rehabilitacyjny, w Domu działa również amatorska grupa teatralna „Niepokorni”.

Obiekt nie posiada znaczenia historycznego. Jest wpisany do rejestru zabytków, ale nie ma numeru ewidencji. Brak jest danych na temat roku, w którym został wybudowany i przez kogo. Przed przejęciem na potrzeby Domu Pomocy Społecznej mieściło się w nim przedszkole miejskie.

W Środowiskowym Domu Samopomocy wykonywane są na bieżąco naprawy, remonty oraz malowanie ścian na zewnątrz i wewnątrz budynku (ostatnie w 2007 r.).

7) Starostwo Powiatowe we Włocławku

Gmach przy ul. Cyganka 28, będący obecnie siedzibą Starostwa Powiatowego we Włocławku, został wybudowany w latach 1923-1924 na potrzeby szkoły żeńskiej prowadzonej przez Janinę Steinbokównę. Pięciokondygnacyjny obiekt o konstrukcji tradycyjnej, murowany z cegły ceramicznej ze stropami żelbetowymi, z dachem dwuspadowym krytym papą, dostosowany był do wymagań stawianych wówczas gmachom szkolnym. W latach 1927-1928 dobudowano obok drugi budynek z przeznaczeniem na internat dla szkoły żeńskiej. W 1931 r. budynki zakupiło Zgromadzenie SS. Urszulanek Unii Rzymskiej, które do wybuchu wojny prowadziło w nim zakład naukowo-wychowawczy dla dziewcząt. We wrześniu 1939 r. budynki przeznaczono na szpital wojskowy, a po zajęciu miasta przez Niemców przerobiono je na pensjonat „*nur für Deutsche*”.

W 1945 r. urszulanki odzyskały budynek internatu i wznowiły w nim działalność zakładu. Gmach szkoły natomiast zajmowany był przez Armię Czerwoną/Radziecką. Do Urszulanek powrócił dopiero w 1947 r. Ze względów ideologicznych katolicki zakład uległ stopniowej likwidacji. Zamknięto go ostatecznie 31 sierpnia 1951 r., zakonnice opuściły Włocławek, a budynki szkoły zostały przejęte przez państwo. W późniejszym czasie funkcjonowała w nich szkoła podstawowa, a od 1960 r. Liceum im. Mikołaja Kopernika. Po utworzeniu województwa włocławskiego w 1975 r. w gmachu umieszczono Komendę Wojewódzką Milicji Obywatelskiej. Po kolejnej reformie administracyjnej z 1999 r. budynek stał się siedzibą Starostwa Powiatowego.

W latach 2007-2008 r. przeprowadzono gruntowną renowację obiektu, polegającą na remoncie elewacji wraz z wymianą stolarki okiennej, orywnowania i bednarek.

6. PROMOCJA ZABYTEKÓW POWIATU WŁOCŁAWSKIEGO

Jednym z najważniejszych działań służących wykorzystaniu walorów zabytków powiatu włocławskiego na potrzeby turystyki jest ich należyta promocja zarówno w skali regionalnej, jak i ogólnopolskiej. Warto też pokusić się o przyciągnięcie turystów zagranicznych. W celu promocji walorów kulturowych i przyrodniczych powiatu podejmowane są i planowane liczne działania.

Informacje o obiektach zabytkowych z terenu powiatu znajdują się na oficjalnej stronie internetowej Powiatu Włocławskiego (www.powiat.wloclawski.pl), gdzie zamieszczane są również komunikaty i relacje o bieżących wydarzeniach związanych z tymi obiektami.

Wydane zostały dwa wydawnictwa albumowe:

- „Włocławek, miasto i powiat” w 2004 r. – dwujęzyczny, bogato ilustrowany album przedstawiający zarys historii powiatu i poszczególnych miejscowości wraz z opisem znajdujących się w nich zabytków,
- „Powiat Włocławski” w 2008 r. – wydawnictwo o charakterze podobnym do w/w.

Od roku 2007 wydawana jest Gazeta Powiatu Włocławskiego pt. TU i TERAZ. Dotychczas ukazało się 10 numerów pisma, a obecny nakład wynosi 26 600 darmowych egzemplarzy kolportowanych wśród mieszkańców powiatu. Zadanie w całości, wraz z kolportażem, finansowane jest z budżetu powiatu. Gazeta posiada też wersję elektroniczną dostępną w Internecie. Wydawca Gazety poprzez zamieszczane artykuły, informacje, relacje o ważnych wydarzeniach obrazuje m.in. dziedzictwo kulturowe, zdjęcia zabytków, kultywowaną tradycję folkloru Kujaw itp.

Do końca roku 2009 planowane jest opracowanie i wydanie drugiej edycji tzw. Teczek budowlanych promujących powiat włocławski z ukazaniem m.in. ciekawych obiektów mających istotne znaczenie dla lokalnego dziedzictwa kulturowego. Ukażą się one w nakładzie 1400 egz. z tego do dyspozycji Starostwa Powiatowego 1200 egz. Wydana zostanie również publikacja pt. „Nasz Powiat – od rzemiosła do przemysłu” Celem tej publikacji jest promowanie osiągnięć rzemieślników i przedsiębiorców wraz z ukazaniem walorów kulturowo – krajoznawczych Powiatu Włocławskiego.

Instytucje funkcjonujące w obiektach zabytkowych, stanowiących własność powiatu włocławskiego podejmują działania edukacyjne i promocyjne wśród kadry pracowniczej, uczniów i miejscowej ludności z zakresu wartości i ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Wiedzę o zabytkach wśród dzieci i młodzieży popularyzowano m.in. w ramach ścieżki edukacyjnej „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe regionu” w Zespole Szkół w Lubrańcu. W Domu Dziecka w Lubieniu Kujawskim prowadzi się wśród wychowanków zajęcia i konkursy dotyczące wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturalnym. Popularyzacja i upowszechnienie wiedzy o zabytkowym obiekcie, w którym mieści się Dom Dziecka, realizowane jest przez systematyczne zamieszczanie na stronie internetowej placówki informacji na temat zabytku.

W Wielofunkcyjnej Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej w Brzeziu działa koło kulturoznawstwa regionalnego. W trakcie zajęć popularyzowana jest wiedza na temat zabytku będącego siedzibą placówki, omawiane są losy byłych właścicieli oraz ich rola w historii regionu i kraju. Problematyka zabytków jest również tematem wielu konkursów wiedzy historycznej, konkursów plastycznych itp. Odwiedzający obiekt turyści mogą liczyć na informacje o nim udzielane przez pracowników placówki. W Domu Pomocy Społecznej w Wilkowiczkach umożliwia się uczniom szkół podstawowych i średnich oraz studentom

poznawanie historii zespołu pałacowo-parkowego. Głównym źródłem wiedzy są materiały znajdujące się w placówce, wgląd do zapisków Kroniki Domu oraz przekazy ustne długoletnich pracowników. Ponadto informacje na temat historii Domu zamieszczane są w ogólnopolskich informatorach dotyczących domów pomocy społecznej, a także innych ogólnodostępnych publikacjach.

Powiat wrocławski zabiega również o kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki poprzez:

- uczestnictwo w wystawach zewnętrznych, giełdach, targach, konkursach w miarę możliwości finansowych,
- organizację powiatowych imprez turystycznych z uwzględnieniem w programie m.in. tematyki ochrony zabytków, dziedzictwa kulturowego, walorów krajoznawczo-przyrodniczych itp.,
- informowanie mieszkańców powiatu o atrakcjach turystyczno-kulturowych powiatu wrocławskiego poprzez ukazanie i prezentację szlaków turystycznych, miejsc wypoczynku, bazy noclegowej, obiektów zabytkowych i miejsc historycznych mających istotne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego na stronie internetowej, mapach, w publikacjach oraz na spotkaniach okolicznościowych i jubileuszowych,
- organizację imprez turystycznych, rajdów, zlotów, obozów dla dzieci i młodzieży m.in. w ramach realizacji programu edukacyjno-informacyjnego wpływającego na kształtowanie postaw i przekazu wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Kolejne działania w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego powiatu wrocławskiego zaplanowano w niniejszym programie.

7. WNIOSKI Z ANALIZY ROZMIESZCZENIA I ZAGROŻENIA ZABYTEKÓW ORAZ SPOSOBY ICH OCHRONY

Opieka nad zabytkami wymaga uwzględnienia i przeciwdziałania zagrożeniom wynikającym z uwarunkowań geograficzno-przyrodniczych i przemysłowych powiatu oraz zagrożeń na wypadek konfliktu zbrojnego.

Z analizy zagrożenia powiatu włocławskiego, a także z analizy rozmieszczenia zabytków nieruchomych i ruchomych wynika, że:

- 1) zabytki w poszczególnych miejscowościach powiatu występują grupowo i pojedynczo, co nie w pełni zapewnia ich rozśrodkowanie;
- 2) korzystne jest rozmieszczenie zabytków pod względem możliwości wpływu na nie sytuacji powodziowych, ponieważ wszystkie zabytki usytuowane są poza terenami zalewowymi, bądź na terenach obwałowanych;
- 3) część zabytków leży blisko szlaków komunikacyjnych, na których możliwe jest zdarzenie komunikacyjne skutkujące awariami z udziałem pojazdów ruchu drogowego;
- 4) większość obiektów zabytkowych leży poza obszarem gęstej zabudowy i terenami zalesionymi, co minimalizuje możliwość zagrożenia pożarowego. Wyjątek stanowi miasto Lubień Kujawski, Brześć Kujawski i Lubraniec, gdzie największe skupiska zabytków nieruchomych usytuowane są w rejonach o dość zwartej zabudowie, w związku z czym istnieje zagrożenie pożarowe;
- 5) stan techniczny dachów, fundamentów i ścian obiektów stałych jest dobry i zapewnia bezpieczeństwo budowlane, co – w przypadku deszczy nawalnych- nie wyklucza doraźnej konieczności wznoszenia obwałowań zabezpieczających przed podmyciem konstrukcji budowlanych (worki z piaskiem);
- 6) na terenie powiatu włocławskiego nie występują obiekty o znaczeniu strategicznym, co sprawia, iż zagrożenie przypadkowych zniszczeń w wyniku ataku powietrznego w czasie konfliktu zbrojnego jest minimalne. Jednak sąsiedztwo miasta Włocławka – w przypadku działań wojennych – stworzy zagrożenie dla gmin Brześć Kujawski, Włocławek, Fabianki, Lubanie.

W 2009 r., na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. o organizacji i sposobie ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153), zostały opracowane następujące plany ochrony zabytków:

- 1) plany ochrony zabytków właścicieli innych niż j.s.t., zatwierdzone przez szefa obrony cywilnej na poziomie gminy (odpowiednio wójta, burmistrza) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- 2) gminne plany zatwierdzone przez szefa obrony cywilnej na poziomie powiatu (starostę), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- 3) powiatowy plan ochrony zabytków zatwierdzony przez szefa obrony cywilnej na poziomie województwa (wojewodę) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Plany ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych są integralną częścią planów obrony cywilnej i podlegają corocznej aktualizacji w terminie do 31 marca każdego roku wg stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego.

8. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZADAŃ PODJĘTYCH W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

8.1. Środki krajowe

Kluczowym zagadnieniem opieki nad zabytkami jest pozyskanie środków finansowych na prace remontowo-konserwatorskie oraz promocję obiektów zabytkowych. Kwestie te reguluje Rozdział 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Każda osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego jest zobligowana do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Gdy tytuł prawny do zabytków posiada jednostka samorządu terytorialnego, to sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy nich, należy do zadań własnych tej jednostki. Prace takie finansowane są również z budżetu jednostki samorządu terytorialnego w przypadku zabytków będących w posiadaniu samorządowych jednostek organizacyjnych.

Powiat włocławski zabezpiecza, w ramach budżetu, środki finansowe niezbędne do zachowania, konserwacji i remontów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków stanowiących własność powiatu. Do wyłącznej właściwości rady powiatu należy zaciąganie zobowiązań w zakresie podejmowania inwestycji i remontów przekraczających granicę ustaloną corocznie przez radę powiatu (art. 12 ust. 8 lit. e ustawy o samorządzie powiatowym).

Zarówno osoby fizyczne, jak i jednostki organizacyjne będące właścicielem, posiadaczem lub zarządzającym zabytkiem wpisanym do rejestru mogą ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Dotacji takiej udziela, na podstawie umowy, minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego” lub wojewódzki konserwator zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda. Wysokość dotacji celowej wynosi maksymalnie 50% nakładów poniesionych na konieczne prace konserwatorskie, architektoniczne i roboty budowlane, a w odniesieniu do zabytków o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej bądź wymagających niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, do 100% poniesionych nakładów. Katalog prac podlegających dofinansowaniu ze środków budżetu państwa wymieniony jest w art. 77 w/w ustawy.

Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2006 r. (Dz. U. nr 112, poz. 939 z późn. zm.)

Dotacja na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (w wysokości do 100% koniecznych nakładów) może być także udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub województwa.

W województwie kujawko-pomorskim sprawę ustalenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa Uchwała Nr XXV/497/08 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 8 września 2008 r. W Załączniku Nr 1 do tej uchwały czytamy, że „Celem dotacji jest ochrona krajobrazu kulturowego i dziedzictwa narodowego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli i zarządców zabytków dla zapewnienia ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej”.

Dotacje mogą być udzielane na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Kujawsko-Pomorskiego, dostępnych publicznie, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe i znajdujących się w złym stanie technicznym. Załącznik do w/w uchwały zawiera listę działań, na wykonanie których przysługuje dotacja. Sejmik określił również wzór wniosku, który winien być przedkładany przez podmioty ubiegające się o dotację.

O dotację ubiegać się może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Wysokość środków przeznaczonych na dotację ustalana jest corocznie w budżecie województwa

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków lub samorządowy organ stanowiący jest zadaniem z zakresu administracji publicznej. Organy uprawnione do udzielania dotacji są zobowiązane do prowadzenia wykazów udzielonych dotacji oraz informowania się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

W roku 2009 dotacje z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach otrzymały dwie parafie rzymsko-katolickie z terenu powiatu włocławskiego: Parafia pw. Św. Trójcy w Kłótnie, gm. Baruchowo na wymianę i wzmocnienie więźby dachowej w kościele parafialnym (200 tys. zł) oraz Parafia pw. Św. Mikołaja w Lubaniu na remont dachu nad prezbiterium kościoła parafialnego (45 tys. zł.). Należałoby położyć większy nacisk na pozyskiwanie środków z tego źródła przez podmioty z terenu powiatu.

8.2. Środki europejskie

Ważnym źródłem finansowania opieki nad zabytkami stały się środki europejskie. W perspektywie finansowej 2007-2013 Polska otrzyma z budżetu unijnego 67,3 mld euro na prowadzenie polityki spójności gospodarczej i społecznej oraz 13,2 mld euro na realizację Wspólnej Polityki Rolnej. Fundusze te, wraz z wkładem krajowych środków własnych, finansują realizację krajowych i regionalnych programów operacyjnych oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 (PROW). W programach operacyjnych i w PROW uwzględniono działania zmierzające do zachowania i odnowy obiektów zabytkowych, jako ważnego elementu warunkującego rozwój regionalny.

Środki finansowe z Unii Europejskiej na zadania związane z konserwacją i restaurowaniem zabytków przewidziane są w:

a) Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko

○ Działanie 12.1 – Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym

Celem tego działania jest ochrona, zachowanie i efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym. W ramach działania wspierane będą projekty z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, a także projekty z zakresu rozwoju zasobów cyfrowych w obszarze kultury w dziedzinie zasobów zabytkowych. Ponadto wsparcie przeznaczone będzie na przygotowanie dokumentacji technicznej dotyczącej inwestycji, zgodnej z celami działania. Efektem

realizacji projektów będzie poprawa stanu zabytków (ruchomych i nieruchomych) o znaczeniu europejskim i ogólnopolskim, wzrost znaczenia kultury w kreowaniu miejsc pracy i Produktu Krajowego Brutto oraz atrakcyjności kraju dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Wśród typów projektów przewidzianych do realizacji w ramach działania 12.1 szczególnie istotne z punktu widzenia ochrony zabytków są:

- rewitalizacja, rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, restauracja, zachowanie, a także adaptacja na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem (minimalna wartość projektu 20 mln zł),
- zabezpieczenie zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem (minimalna wartość projektu 4 mln zł).

Inwestycje budowlano-konserwatorskie w działaniu dotyczą tylko prac prowadzonych w obiektach zabytkowych i ich otoczeniu. Dofinansowanie wynosi maksymalnie do 85% kwalifikujących się wydatków. Projekty w ramach działania nie mogą być realizowane w celach komercyjnych i być ukierunkowane na prowadzenie działalności gospodarczej.

Do potencjalnych beneficjentów tego działania należą państwowe i samorządowe instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, archiwa państwowe, szkoły artystyczne i przedsiębiorstwa państwowe *non profit*.

o Działanie 12.3 – Rozwój infrastruktury szkolnictwa artystycznego

W ramach działania wspierane będą projekty z zakresu rozwoju oraz poprawy stanu infrastruktury szkół i uczelni artystycznych. Dotyczy to również prac prowadzonych w obiektach zabytkowych oraz zespołach tych obiektów wraz z ich otoczeniem.

Głównym typem projektów przewidzianych do realizacji w ramach działania jest budowa, rozbudowa i remont szkół i uczelni artystycznych. Beneficjentami mogą być szkoły artystyczne dla których organem prowadzącym jest minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub jednostki samorządu terytorialnego oraz uczelnie artystyczne nadzorowane przez ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Minimalna wartość projektu wynosi 4 mln zł, a w przypadku projektów partnerskich 20 mln zł.

b) Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013

o Działanie 4.1 – Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju

Działanie ma na celu umożliwienie mieszkańcom obszaru objętego lokalną strategią rozwoju (LSR) realizacji projektów w ramach tej strategii. Realizacja strategii powinna przyczynić się do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich m.in. poprzez wzrost aktywności lokalnych społeczności oraz stymulowanie powstawania nowych miejsc pracy. W ramach realizacji LSR, zatwierdzonych przez samorząd województwa, Lokalna Grupa Działania (LGD) wybiera projekty do realizacji w ramach środków przyznanych na realizację strategii.

Do typowych zadań związanych z opieką nad zabytkami w Działaniu 4.1 należy renowacja, zabezpieczenie i oznakowanie przydrożnych kapliczek, pomników przyrody, odkrywek geologicznych oraz innych miejsc i budowli charakterystycznych dla danej miejscowości, istotnych dla realizacji LSR wraz z uporządkowaniem terenu wokół tych miejsc.

Beneficjentami mogą być osoby fizyczne zameldowane na obszarze działania LGD lub posiadające siedzibę na obszarze działania LGD, jeśli prowadzą działalność gospodarczą,

organizacje pozarządowe, osoby prawne i jednostki organizacyjne związków wyznaniowych i kościołów, posiadające siedzibę na obszarze działania LGD lub działające na obszarze LGD.

W przypadku tzw. małych projektów wysokość pomocy na projekt nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowanych i nie więcej niż 25 000 zł. Poziom dofinansowania dla danego beneficjenta nie może przekroczyć w całym okresie programowania kwoty 100 000 zł.

c) Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013

o Działanie 3.3 – Rozwój Infrastruktury Kultury

Celem tego działania jest poprawa stanu infrastruktury kultury dla zwiększenia standardu i dostępności świadczonych usług oraz ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Beneficjenci mogą pozyskiwać fundusze europejskie m.in. na budowę, rozbudowę, przebudowę obiektów kultury o znaczeniu regionalnym, inwestycje z zakresu rewaloryzacji, restauracji, renowacji obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (niezwiązanych z mieszkalnictwem) czy konserwację ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym np. zbiorów muzealnych, archiwaliów, starodruków.

Beneficjentami mogą być jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, organizacje pozarządowe *non profit*, kościoły i związki wyznaniowe, państwowe i samorządowe instytucje kultury i szkoły wyższe.

o Działanie 7.1 Rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miast

Celem działania jest wielofunkcyjne wykorzystanie zdegradowanych obszarów zlokalizowanych na terenach miejskich i rozwój społeczno-gospodarczy obszarów miejskich oraz poprawa warunków życia mieszkańców miast.

Przykładowe rodzaje projektów w obszarach wsparcia wskazanych w Lokalnych Programach Rewitalizacji dotyczą sfer takich jak:

- porządkowanie historycznych centrów miast w strefach ochrony konserwatorskiej poprzez odtworzenie, przebudowę lub uzupełnienie zabudowy (w tym także rozbiórki obiektów dysharmonizujących), wraz z nadaniem obiektom funkcji gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, turystycznych lub kulturowych;
- roboty budowlane w obiektach użyteczności publicznej, w celu przystosowania ich do pełnienia funkcji gospodarczych, szkoleniowych, edukacyjnych, turystycznych, kulturowych lub społecznych, wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem;
- prace restauratorskie i konserwatorskie budynków ujętych w rejestrze zabytków oraz budynków o potwierdzonej wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym (ujęte w ewidencji zabytków), w tym ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniające się do tworzenia miejsc pracy.

Beneficjentami Działania 7.1 mogą być jednostki samorządu terytorialnego, administracja rządowa, szkoły wyższe, instytucje kultury, osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki, zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie zdrowia, pozostałe podmioty zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, prowadzące statutową działalność *non profit* w obszarze objętym wsparciem w ramach działania, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, Towarzystwo Budownictwa Społecznego TBS, przedsiębiorstwa.

Poziom dotacji dla projektów, których nie dotyczy pomoc publiczna, zależy od liczby ludności na danym obszarze:

85 % - miasta 5-10 tys. mieszkańców,

85% - miasta 10-15 tys. mieszkańców,

80% - miasta 15-20 tys. mieszkańców,

75% - miasta powyżej 20 tys. mieszkańców,

70% - miasta subregionalne: Inowrocław, Grudziądz, Włocławek,

65% - aglomeracja bydgosko-toruńska.

Realizacja powiatowego programu opieki nad zabytkami będzie finansowana z wielu źródeł, przede wszystkim z budżetu powiatu włocławskiego, budżetów gmin wchodzących w skład powiatu, a także ze środków prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych). W miarę możliwości podjęte zostaną również działania w celu pozyskania środków na realizację programu z funduszy strukturalnych, budżetu państwa i budżetu województwa kujawsko-pomorskiego.

9. CELE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2010 – 2013

Katalog otwarty celów, które uwzględniono w Powiatowym Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Włocławskiego 2010-2013 skupia się na trzech zasadniczych kwestiach:

- 1) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 2) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 3) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Cele ogólne będą osiągnane przez realizację konkretnych zadań i działań.

Cel 1: Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania					
Lp.	Zadania	Działania	Termin wykonania	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty współdziałające
1.	Zapobieganie degradacji obiektów zabytkowych	występowanie z wnioskiem do wojewódzkiego konserwatora zabytków o zalecenia konserwatorskie określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w danym zabytku	2010-2013 działania ciągłe	powiat	powiatowe jednostki organizacyjne posiadające siedziby w obiektach zabytkowych, gminy, inni właściciele obiektów zabytkowych
		remonty bieżące, konserwacje i renowacje	2010-2013 działania ciągłe	powiat	powiatowe jednostki organizacyjne posiadające siedziby w obiektach

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

					zabytkowych, gminy, inni właściciele obiektów zabytkowych
2.	Zadania inwestycyjne	adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji	2010-2013 działania ciągłe	powiat	powiatowe jednostki organizacyjne posiadające siedziby w obiektach zabytkowych, gminy, inni właściciele obiektów zabytkowych

Cel 2: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego

Lp.	Zadania	Działania	Termin wykonania	Podmiot odpowiedzialny	Podmioty współdziałające
1.	Oznakowywanie obiektów zabytkowych	Umieszczanie tablic informacyjnych „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM” na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zgodnie z rozporządzeniem ministra kultury (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259)	2010-2013 działania ciągłe	powiat w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków	gminy, inni właściciele obiektów zabytkowych
2.	Porządkowanie terenów wokół obiektów zabytkowych	- prace porządkowe, - oczyszczanie parków stanowiących część zespołów pałacowo – parkowych z wiatrołomów i uschniętych drzew, - likwidacja samosiewów i chwastów	2010-2013 działania ciągłe	- powiat w odniesieniu do zabytków będących jego własnością, - gminy i inni właściciele w odniesieniu do pozostałych zabytków	powiatowe jednostki organizacyjne posiadające siedziby w obiektach zabytkowych

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

3.	Promocja obiektów zabytkowych	opracowanie i wydanie „Mapy Zabytków Powiatu Włocławskiego”	2010/2011	powiat	gminy
		opracowanie i wydanie albumu promującego Powiat Włocławski z uwzględnieniem najciekawszych obiektów dziedzictwa kulturowego	do 30 maja 2010 r.	powiat	
		opracowywanie i wydawanie Kalendarza plakatowego z wykorzystaniem zdjęć ciekawych obiektów zabytkowych powiatu	2010-2013 corocznie	powiat	
		opracowanie i wydanie multimedialnej prezentacji powiatu włocławskiego z uwzględnieniem m.in. istniejących historycznych obiektów, zabytków, działających zespołów folklorystycznych w ramach amatorskiego ruchu artystycznego, pomników, miejsc pamięci narodowej, walorów przyrodniczo-krajobrazowych,	2012	powiat	
		umieszczanie informacji o zabytkach powiatu włocławskiego i związanych z nimi inicjatywach na stronie internetowej powiatu	2010-2013 działania ciągłe	powiat	
		umieszczanie informacji o zabytkach powiatu włocławskiego i związanych z nimi inicjatywach w gazecie powiatowej „Tu i Teraz”	2010-2013 zgodnie z cyklem wydawniczym gazety	powiat	
		- wyznaczenie w szkołach i	2010-2013	powiat	szkoły i placówki

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

	placówkach prowadzonych przez powiat wrocławski miejsc na tablice informacyjne poświęcone tematyce lokalnych zabytków - stała aktualizacja informacji	działania ciągłe		prowadzone przez powiat
--	--	------------------	--	-------------------------

Cel 3: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami

Lp.	Zadania	Działania	Termin wykonania	Podmiot odpowiedzialny	Podmioty współdziałające
1.	Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków w celu wyeliminowania sytuacji konfliktowych związanych z wykorzystaniem tych zabytków	- spotkania szkoleniowe i organizacyjne, - działania informacyjne	2010-2013 działania ciągłe	powiat	gminy, inni właściciele zabytków
2.	Podejmowanie starań o pozyskiwanie środków europejskich na konserwację, renowację i promocję	składanie wniosków o dofinansowanie projektów związanych z konserwacją i renowacją obiektów zabytkowych z terenu powiatu	2010-2013 działania ciągłe	- powiat w odniesieniu do zabytków będących jego własnością, - gminy i inni właściciele w odniesieniu do pozostałych zabytków	

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

	zabytków				
3.	Podejmowanie starań o pozyskiwanie dotacji celowych z budżetu państwa i budżetu samorządu wojewódzkiego na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków	składanie wniosków o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków do: - ministra właściwego ds. kultury i dziedzictwa narodowego, - wojewódzkiego konserwatora zabytków, - marszałka województwa	2010-2013 działania ciągle	- powiat w odniesieniu do zabytków będących jego własnością, - gminy i inni właściciele w odniesieniu do pozostałych zabytków	
4.	Wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych na opiekę nad zabytkami	- działania informacyjne - działania promujące opiekę nad zabytkami	2010-2013 działania ciągle	powiat	gminy, organizacje pozarządowe, inni właściciele zabytków
5.	Działania edukacyjne wśród dzieci i młodzieży na temat kulturowej	- realizacja w szkołach ponadgimnazjalnych z terenu powiatu ścieżki edukacyjnej „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe regionu”,	2010-2013 działania ciągle	powiat	szkoły i placówki prowadzone przez powiat oraz inne jednostki organizacyjne

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

	wartości zabytków i potrzeby opieki nad zabytkami	<ul style="list-style-type: none"> - organizowanie zajęć i konkursów dotyczących wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym w szkołach i placówkach opiekuńczo-wychowawczych, - prowadzenie w szkołach i placówkach opiekuńczo-wychowawczych kół zainteresowań związanych tematycznie z dziedzictwem kulturowym regionu, - zamieszczanie na stronach internetowych szkół i placówek opiekuńczo-wychowawczych informacji o lokalnych zabytkach, - organizowanie imprez turystycznych, rajdów, zlotów, obozów dla dzieci i młodzieży, nawiązujących tematycznie do miejscowych zabytków 	2010-2013 działania ciągłe		
6.	Działania edukacyjne wśród mieszkańców powiatu	uczestnictwo powiatu w wystawach zewnętrznych, giełdach, targach i konkursach	2010-2013	powiat	

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

		<p>- organizowanie powiatowych imprez z uwzględnieniem w programie tematyki krajoznawczo-przyrodniczej, ochrony zabytków, dziedzictwa kulturowego itp. (również w drodze otwartych konkursów ofert),</p> <p>- współorganizacja cyklicznych imprez folklorystycznych</p>	2010-2013	powiat	szkoły i placówki prowadzone przez powiat, gminy, organizacje pozarządowe
		informowanie mieszkańców powiatu o atrakcjach kulturowo-turystycznych powiatu wrocławskiego poprzez ukazanie i prezentację szlaków turystycznych, miejsc wypoczynku, bazy noclegowej, obiektów zabytkowych i miejsc historycznych mających duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego na spotkaniach okolicznościowych i jubileuszowych oraz w wydawanych przez powiat mapach, albumach, pocztówkach, kalendarzach itp.	2010-2013 działania ciągłe	powiat	gminy
7.	Prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków	<p>przyjęcie wzorów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - listy społecznych opiekunów zabytków, - legitymacji społecznego opiekuna zabytków oraz - zaświadczenia o posiadaniu 	2010-2013	powiat w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków	

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami 2010-2013

	uprawnień społecznego opiekuna zabytków, - powoływanie i odwoływanie społecznych opiekunów zabytków na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków.			
--	--	--	--	--